

SZÉKELYFÖLDI KALÁKAKRÓNIKA 2006

AZ **ORSZÁGÉPÍTŐ** 2006 TÉLI SZÁMÁNAK MELLÉKLETE

A székelyföldi kalákák hatodik évébe érkezünk. Összességében tizenegy kalács szervezését és lebonyolítását végeztük el. A székelyföldi kalákák fogalma bevonult a köztudatba, mára már mozgalomról beszélhetünk. Az *Országépítő* hasábjain évente rövid beszámolót közöltünk az azévi nyári munkákról. Most eljutottunk oda, hogy az idei munkák mellett összegezzük, amit eddig végeztünk. Az áttekintés segít a jövőbeli feladatokat megfogalmazni. Bemutatjuk előbb a kalákák kialakulásának történetét, jelentőségüket tágabb összefüggésben, majd a legutóbbi kalákákról olvashatnak beszámolókat.

A SZÉKELYFÖLDI FÜRDŐÉPÍTŐ KALÁKÁK ÖT ÉVE

JÖVŐÉPÍTŐ KALÁKÁK A SZÉKELYFÖLDÖN

A Székelyföld Románia földrajzi középpontjában elhelyezkedő, Erdély keleti részén, a Keleti Kárpátok nyugati lejtőjén kialakult kulturális régió. A térség a megkésett és időnként megtorpanó modernizációs folyamatok eredményeként peremre szorult, erőteljesen vidéki jellegű. A középkorban sajátos közigazgatási státusszal rendelkezett, melyet a Magyar Királyság keleti határainak védelmében játszott kulcsfontosságú feladatvállalásával tudott a magyar királyokkal és az erdélyi fejedelmekkel szemben kialakítani. A székely nemzet sajátos települési és közösségi igazgatását a rendi társadalom felbomlásáig, a tizenharmadik századig megőrizte. Ezt követően alig száz év alatt elterjedtek a feudális viszonyok, és radikálisan megváltoztatták a tulajdonviszonyokat és a szokásrendet a Székelyföldön.

A modernizációs folyamatok és a több évtizedes szocialista iparosítás tovább bomlasztották a székely rendet, gyakorlatilag megszűnt az a faluközösség, amelyet Imreh István, erdélyi történész a *rendtartó székely falunak* nevezett. Barabási László, csíkszeredai történész szerint azonban még a mai székely társadalomban is fellelhetők a régi rend elemei és a kollektív tudat őrizni látszik a hagyományos társadalomműködés módját.

A rendszerváltás után, a szabadság lehetősége és a Székelyföld gazdaságában végbement gyors privatizáció nyomán kialakult szerkezetváltás megteremtette a szerves fejlődés lehetőségét. A gazdaság szerkezete ráépül a tizenkilencedik században kialakult iparos céhek és a XX. század elején működő szövetkezetek által kialakított összervezetekre.

A székely falvakban a kilencvenes évek elején felszámolták a kollektív gazdaságokat és a termőföld visszakerült az eredeti tulajdonosok birtokába. A nehézkes telekkönyvezés és birtokbeazonosítási folyamat napjainkig megakadályozta a földek adásvételét. Ennek következtében gyakorlatilag többszáz éve kialakult birtokszerkezet jellemzi a szé-

kely vidéket. A székely társadalom ma küldetését vesztt, individualista – ugyanakkor erőteljes kisközösségi lojalitást megélt – hatalomtisztlő, kockázatkerülő és nem jövőorientált. Az alacsony szintű teljesítményorientációt is tekintetbe véve, a Székelyföldön élő közösségek nem tartoznak napjaink globalizáció által meghatározott versenyének élbolyába.

2007 januárjától Románia az Európai Unió tagja lesz, ahogy a székelyek mondanák: „Erdély, majd egész Románia után az Európai Uniót is hezácátolják a Székelyföldhöz”. A csatlakozás talán minden idők legnagyobb kihívását jelenti a Székelyföld számára. Lehetőségeket és veszélyeket egyaránt magával hordoz.

A székelyföldi politikai elit az autonómiaigény meghirdetésével próbál válaszolni a kihívásra, anélkül, hogy konkrét elképzelést fogalmazna meg az autonómia tartalmáról. A gazdaság és a civil társadalom szereplői sodródnak az életüket egyre erősebben meghatározó integráció és globalizáció áramlatain. Kevesen látszanak felismerni, hogy a székelyek tulajdonképpen még nem döntötték el, milyen életet szeretnének élni a jövőben. Nincs társadalmi megegyezés arról, hogy a fogyasztói társadalom modelljét követik-e, vagy annak már most érzékelhető magas költségei miatt megpróbálnak valami sajátos székely életformát kialakítani.

A székely jövőkép még nyitott, de nincs sok idő a kollektív döntés meghozatalára. A székely autonómia igazi kérdése, hogy megtalálja-e a közösség a megfelelő választ. Milyen mértékbe fogja az új társadalmi megegyezés a szabadságot szolgálni és megőrizheti-e a székely társadalom a saját sorsa feletti ellenőrzést, vagy a többszintes integrációs kényszerek továbbra is erőteljes kiszolgáltatottságban tartják?

A Székelyföld fejlődésének és fejlesztésének sarkalatos kérdései, amelyeket az utóbbi években egyre gyakrabban fogalmaznak meg az önerős, a közösségek részvételén alapuló fejlesztés filozófiáját és gyakorlatát követő szakemberek:

- Miként lehet megszólítani, bevonni, érdekeltté és felelőssé tenni a helyi közösségeket, ahhoz, hogy saját hatáskörben és kezdeményezéssel fejlesztési munkákat elvégezzenek?
- Miként lehet bevonni a fejlesztési erőfeszítésekbe a hagyományos erőforrásokat, olyan helyzetben, amikor ezeknek az erőforrásoknak a felhasználásához szükséges tudás, képességek és ezeket hordozó kultúra a modernizáció útvesztőiben feledésbe merültek?

Erre a két kérdésre adott válasznak tekinthető az a kalákamozgalom, amely a Csiki Természetjáró és Természetvédő Egyesület (CsTTE), és Transpagony Kft. valamint a magyarországi Pagony Táj-és Kertépítész Iroda és az Ars Topia Alapítvány munkatársai körül szerveződött.

A kaláka gondolata Gyergyószentmiklóson fogant meg 2000 nyarán, amikor a Gyergyói-medence fejlesztési kérdéseivel foglalkozó fórumon a beszélgetés elérkezett a stratégiát megalapozó *jövőkép* (Székelyföld a tájban élő közösség), *küldetés* (Országépítés) és *cselekvési módzatok* (Az önkéntes együttműködés, a Kaláka) megfogalmazásához.

A válaszok mozgósító erejét kimondásuk pillanatában a jelenlévők a Gondviselés áldásaként érzékelték. Hamarosan cselekvés követte az elhatározást a Csomád–Bálványos kistérségben.¹ Lázárfalván 2001-ben, egy év múlva Tusnádfaluban mozdult a közösségi összefogás, a Kárpát-medencéből összegyűlt szakemberekkel és diákjaikkal együtt, a falu népe felújította két hagyományos gyógyfürdőjét és rendezte azok környezetét. „A hely megtisztult, s vele együtt mindannyiunk lelke. A munkától, ami itt olyan volt, mint az ima.” – emlékezik vissza Herczeg Ágnes az *Országépítőben*.² A kaláka-alkotótábor munkáját a helyi önkormányzatok, a Polgár-Társ Alapítvány és a holland nagykövetség támogatták. A helyreállított fürdőhelyek működtetése és megőrzése a helyi közösségek és az önkormányzatok feladata marad. Az első kalákákat követték a csíksomlyói Sós-zék-fürdő, a kászi Sós-kút-fürdő felújítását végző táborok. 2005-ben három, 2006-ban öt helyszínen folyt a munka. A kezdeményezés több száz embert megmozgató mozgalmá válna, jelentős jövőképpé alakító eseménye lett a Székelyföldnek.

A kalákák sikerének egyik titka, hogy a helyi közösségek kollektív emlékezetében meglévő szervezési formát, a kölcsönösségen alapuló, reális szükséglet által életre hívott együttműködést támasztotta fel, melynek a gazdálkodáshoz kapcsolódó hagyománya helyenként még megtalálható.

Nem kevésbé fontos, az innováció, a kaláka nyitottsága,³ ami a Kárpát-medence más tájairól ide zárandóklók jelenlétében nyilvánul meg.

A kaláka, szellemi megalapozással, szakmai hozzáértéssel, a táj és a közösség szolgálatában végzett alázatos munka. A helyi közösség számára a külső résztvevők, a zárandokok önkéntes munkája azt az üzenetet hordozza, hogy a helyreállított fürdőhely egyedi érték. Az alázattal végzett munka és a köszönet, hogy abban részt vehettek, igazolja az üzenet hordozójának hitelességét.

¹ A táj és a szülőföld iránti szeretet adta a cselekvés indítékát. Erről vall János Csaba, a CsTTE elnöke (*Országépítő* 96/4.).

² *Országépítő* 2002/2

³ Anekdotába illő lenne, ha nem a Székelyföld egyik nagy problémájáról, a szétlábolt falubeli mestermunka megilletődve vette tudomásul, hogy székelyudvarhelyi résztvevője is van a táboroknak.

Kalákaink két érintettjével, a közösséggel és a tájjal szeretnék bővebben foglalkozni, indokolva a tájban élő közösség jövőképeinek realitását és szükségességét.

A Székelyföldön hagyományos faluközösségek az elmúlt évtizedekben, bár későbbben, mint Európa nyugatabbra eső részein, a modernizáció során bomlási, átalakulási folyamaton mentek keresztül. Az átalakulást az elvándorlás, a városi életforma térhódítása és az iparszerű mezőgazdaság látható jelei mellett a szellemi és tudati átalakulás kísérte. A modernizáció három hatása különös fontosságú a fejlesztési lehetőségek szempontjából:

- az egyéni emancipáció, a személyiség kiválása a közösségből
- az ember kiválása a természetes környezetből, a társadalom megszületése
- a társadalmi és földrajzi mobilitás

Ezek következtében az ember elveszítette a közösség által biztosított időfelettség tudatát, az élete idejének rabjaként pedig a jövő bizonyosságát. A természettel való szerves kapcsolat felbomlása korábban nem ismert mértékű környezetpusztításhoz vezetett. A természet többé nem az élet kerete, hanem a gazdaság számára biztosított erőforrás.

Az individualizáció folyamata visszafordíthatatlan. Az egyén élete közösség nélkül lehetetlen. A közösség iránti szükségletet nem tudják kielégíteni az intézmények. Olyan összekötő fogalmakra van szükség, melyek segítségével az egyén újfajta, a felelősségvállaláson és értékközösségen alapuló együttműködő közösségekbe térhet vissza, illetve ilyeneket alkothat magának. Ehhez segíthet hozzá a kultúra. A természettel való kapcsolat újjáépítéséhez is értékhorozó fogalomra van szükség, új természetkultúrára. Ezt a szerepet hivatott betölteni a táj fogalma. Sem az emberi közösséget, sem a természetet nem lehet külön-külön megmenteni.

A modernizáció által a természettől elválasztott ember számára biztonságot a jog nyújt. A hagyományos közösségek számára természetes, a teljesség megélésének élményét nyújtó kapcsolat közösség és természet között, már nem létezik az egyén számára. Helyébe egy „örök-befogadási bizonylat” szükséges, mely jogilag rendezi a kötelezettségeket és jogokat.

Az Európa Tanács többévi egyeztetés után,⁴ 2000 júliusában elfogadta az Európai Tájegyezményt (European Landscape Convention). A táj fogalma ezzel elindult a nemzetközi jogi kodifikáció útján. Az egyezmény a tájat olyan övezetként vagy területként definiálja, amilyenek az ott élők vagy az arra látogatók megélik. A táj az ember és a természet tevékenysége folytán alakult ki az idők során, olyan egészet alkot, mely egyesíti magában a természeti és a kulturális komponenseket, ezek nem tekinthetők egymástól különállóknak.⁵ Annyi táj van, ahány ember és a közös táj, amiről a tájkultúra szól, közösségalkotó erő. De csak akkor, ha az ember, közössége és a táj közt létező kapcsolat tudatos. A hagyományos ember számára ez a kapcsolat nem racionális úton, életformáján és hitvilágán keresztül volt jelenvaló. Korunk embere racionális úton, életformájának tudatos alakításával kísérheti meg az örök kapcsolatot felépíteni.

⁴ A vita többek közt arról szólt, hogy európai természetvédelemről vagy tájvédelemről kell-e egyezményt megfogalmazni. A tájvédelem mellett a kulturális szakbizottság állt, míg a környezetvédelmi megközelítés mellett a lobbik már megegyezni látszott az ipari érdekeltségekkel.

⁵ Az egyezményről és a tájvédelemmel kapcsolatban bővebben a www.arstopia.hu és a www.coe.int honlapokon található információ.

A tájban élő közösség, a táj által életre hívott közösség. A közösség tudata kiterjed és megalkotja a tájat. Egyszerre van benne és tud önmagáról. A táj és a közösségi öntudat egymás tükörképei. Amit látunk, beszélünk és gondolunk, az a tudatunk a tudásról. Amikor a tájról, vagy a régióról beszélünk (ami tulajdonképpen ugyanaz), ezt a sajátos tudást fogalmazzuk meg emberi jelképek formájában.

A mai közösségek jellemzője, a hagyományos közösségek zártságával szemben a nyitottság. A nyitottsággal együtt jár a mobilitás, ami a globalizáció kísérőjelenségeként összekeverheti a közösségeket. Távoli kultúrákban felnőtt embereket keríthet egymáshoz, egyazon táj keretében. Ez a keveredés térben és időben egyaránt történhet. Mivel a modern ember nem rendelkezik az időfelettség tudatával, zavarodottan tekinthet a táj által megjelenített időfeletti képekre és általuk hordozott üzenetekre. A fentebb vázolt tudati változások közvetve a tájat is alakítják. Racionális elemzés és éber jelenlét nélkül kevés remény marad az ember és a táj harmóniájának megőrzésére.

A kalákatáborokban együtt dolgoztak a hagyományos életformát és kultúrát őrző, többnyire idős emberek, és a mai kor jellemző életformáját élő fiatalok. A táj és a közös érték összehozta őket. Eredményes volt az együttműködés. Ehhez azonban az is kellett, hogy a hagyományőrzők emlékezzenek az ősi fürdők jelentőségére és a népi fürdőkultúra által szokásokban rögzített gyógyító tudásra. A globális kor fiataljai meg ismerték a táj univerzális értékeit és tisztelték a hagyományos tudást. Egy időben, egyazon helyen jelen léve, a munka szentsége által egybeolvastva, sikerült az ember és a táj között hidat építeni.

A Székelyföldre jellemző, hogy egy közösségen belül együtt él a hagyományos és a modern kultúra. Családban, faluban vagy kisvárosban is találkozunk ezzel. Ugyanakkor táj és kultúra az összetartozás és közösségi identitás tudatát tartja életben. Ezért lehetséges a hídépítés a kaláka által.

A kalákamozgalom fenntartásához azonban szükséges a helyreállított értékek hasznosságának visszaigazolása. A munka és a jócselekedet misztériuma szétporladhat a haszonelvűség szikláján. Lázárfalván a fürdő felújítását követően megélnék a faluturizmus, számos családi ház nyerte el a vendégfogadásra alkalmas minősítést. Kérdés, hogy a gyógyulni érkező vendégek megtalálják-e a népi gyógyászat ehhez szükséges tudását a faluban? E tudás nélkül a táj és a természet nyújtotta lehetőségek, akár értéktelennek is tűnhetnek a látogatók számára.

Ez a kérdés vezet a hagyományos közösségek által birtokolt tudás fenntarthatóságának és biztonságának problémájához. A modern szellemi értékeket védő szabadalmi szabályozás és a tudás alapú gazdaság versenykörülményei közt a hagyományos tudással rendelkezők védtelenek. Ma már általános helyzet, hogy a hagyományos tudás értékesítésének nyomán keletkező jövedelem és haszon nem a tudást birtokló és fenntartó közösséghez, hanem valamilyen, a tudáshoz kapcsolódó szolgáltató vállalkozáshoz jut. A turizmus csak egyik formája ennek a szellemi kizsákmányolásnak. De ide sorolható a kézműves termékekkel, népművészeti tárgyakkal kereskedők gyakorlata is. Ennél súlyosabb, amikor gyógyszergyárak szabadalommal⁶ védenek

valamilyen hagyományos gyógynövénykivonatból készített terméket és annak a globális piacon való értékesítéséből óriási haszonra tesznek szert. A közösség által birtokolt tudás (traditional know-how), ami a közösség tulajdona, amit íratlan formában, hagyományok által örökített át, a magánjog alapján annak a kezében értékelődik, aki azt leírja, szabadalmaztatja, és a piacon forgalmazza. A modern gazdaságban a gazdasági csere nyomán keletkező haszon a tudás birtokosánál jelenik meg. Ettől tér el a gyakorlat a tradicionális társadalmak esetében. Mindez hasonlóan történik a természeti erőforrások kizsákmányolásához, amikor azok a modern gazdaság számára olyan externáliák, amelyekhez költségek nélkül hozzájuthatnak.

Az ENSZ által elfogadott Biodiverzitás Egyezmény nyolcadik (j) pontja foglalkozik a kérdéssel. A hagyományos tudás valamely őshonos vagy helyi közösség által birtokolt tudást, innovációt, vagy gyakorlatot jelent. Az egyezmény ennek a tudásnak a védelmére vonatkozó ajánlásokat tartalmaz, kötelezve az egyes nemzeteket, hogy jogrendjükben, a biológiai sokszínűség részeként, kollektív jogként védelmet biztosítsanak a hagyományos közösségek tudásának, hagyományainak, életformájának. A hagyományos életformával kapcsolatos gazdasági tevékenységet a közösség bevonásával kell végezni, a keletkező haszon méltányos elosztásával.

A fentebb vázolt, a kalákamozgalom által meghonosított gyakorlat, egy újszerű fejlesztési modell előfutárának tekinthető. Egy lehetséges székely út a jövőhöz:

- *Világok komplementaritásának elve.* A hagyományos, a modern és a posztmodern életformák ne zárják, hanem egészítsék ki egymást. A társadalmi megegyezés a három világ egyensúlyán alapuljon, egyik se törjön a másik eltiprására.
- *A saját világban beágyazottság, a megfelelés elve.* A három világ sajátos technológiáival, szerves életformáival, teremtsen kölcsönösen hasznos externáliákat a másik világ számára.
- *A kölcsönös fenntarthatóság elve.* Az externáliák termelése és gazdasági értékesítése történjen fenntartható módon.
- *A közösségi ellenőrzés elve.* Az externáliákhoz való hozzáférés legyen helyi vagy regionális közösségi ellenőrzés alatt, szokásrend szerint.

Ez a fejlesztési modell lehetővé teszi, hogy a fejlődés mértéke a sajátos életforma által meghatározott életminőség javulása legyen. Ugyanakkor az egy főre jutó GDP helyett más követendő célt hozzon be, például az értékes esztétikai tartalmat. A három világ együttműködése fejlődést eredményezhet anélkül, hogy a fogyasztói társadalom magas költségeinek megfizetése érdekében magas kibocsátásszintű és profithozadékú gazdaságszerkezetre lenne szükség.

A fürdőépítő kalákák a jövőről is szólnak. Mozgósító erejük nehezen lenne magyarázható csupán a múlt szokásainak felidézésével vagy az esztétikai javak termelésével. Az erő, amit a résztvevők megéreznek minden egyes alkalommal, tulajdonképpen a víz ereje. Pontosabban a víz princípium civilizációszerző ereje jelenik meg a kalákák összefogásában. Az energia a jövőből jön, abból a világból, amelynek létét csak sejtethetjük, remélhetjük. De dolgozhatunk érte. A Székelyföld legyen tájban élő közösség, melynek küldetése a vizek védelme.

Kolumbán Gábor

⁶ Szintén székely anekdotába illő eset, hogy az egyik kenyérgyár szabadalmaztatta a hagyományos kürtőskalácsot.

A KALÁKÁK SZEREPE A TÁJFEJLESZTÉSBEN

A tájak békülékenységre, szeretetre, türelemre, életörömmre, fanatizmustól ment kívánságokra tanítanak, az otthon megbecsülésére, és ezzel más otthonának tiszteletére.
(Szabó Zoltán)

A táj élő, eleven organizmus

Erdély, s ezen belül Székelyföld az európai kultúrtáj, a Kárpát-medence történeti tájainak utolsó végvárai közé tartozik. A hagyományos tájművelést itt is felőrli a nyugatról betüremkedő erőszakos életmód-modell, a keletről érkező eltérő kulturális nyomás. A fejekben látens módon megváltozik az értékrend, majd manifesztálódik az értékek pusztulásában. Ez a folyamat csupán törvényekkel nem állítható meg. Politikával pedig végképp nem. A megoldás a tájban rejlik. A helyi közösségekkel, a helynek megfelelő formában és tudatosan végzett tájfejlesztésben. A pusztító folyamatok gyorsak, ez a tevékenység lassú. Hatása nehezen mérhető, alig kimutatható. Mert a lelkekben s a tudat szférájában, az emberi kapcsolatokban valósul meg. A jelenlegi helyzetben elodázhatatlanul fontos, hogy az erdélyi közéletben, kultúrában ismertté váljon az a tájszemlélet, amely a táj egyetemes és helyi értékeinek megőrzését és fejlődését a táji örökségből kiindulva, a helyi közösséggel együtt, tudatosan, az egyén felelősségére építve végzi.

A táj nem csupán természet, sem pedig emberi alkotás. A táj mindkettő. Az ember és a természet együttműködésében megformálódott élő, eleven organizmus, amely folyamatos változásban, alakulásban létezik. A táj fejlődését és állapotát, a változásban felismerhető tendenciákat vizsgálva eleven kép alakulhat ki bennünk egy hely, egy táj életéről. Ha figyelmünket tudatosan ennek a változásnak a megragadására irányítjuk, közvetlen, személyes kapcsolatba kerülhetünk a minket körülvevő környezettel. A táj sorstörténete és a bennünk létrejövő szeretetteljes figyelem alapja lehet a táj egészséges fejlődését magába foglaló jövőkép megragadásának, amelyre cselekvéseinket alapozhatjuk. A táj állapotának, fejlődésének kulcsa mindennek tükrében a „tájban élő közösség” kezében van. A örökség ápolása, továbbvitele és éltetése a közösség feladata, amely történetileg a hagyományokon keresztül történt. A modernizáció megállíthatatlanul felszámolja a hagyományt, s ez eléri a saját hagyományukat legtávolabb őrző európai régiókat. A közösség egyénekre bomlik. A közösségi tudat, amely összehangolja és szabályozza az egyén és a közösség érdekeit, eltűnik. A hagyományos faluközösség individualizálódik, s ebben a pillanatban elindul a tájtól való elszakadás folyamata is.

A múltba visszatérni nem lehet és nem is szabad. Ma tudatos, szellemi jelenlétre van szükség. A globalizáció ideológiája azt sugallja, hogy az egyén túl kicsi a problémák megoldására. Ezzel szemben a felelősség egyéni, mert az jelenik meg a világban, ahogy cselekszünk, amit gondolunk és mondunk, vagy éppen elmulasztunk. A táj tükröz, amely mindezt visszatükrözi felénk.

A Ceausescu-diktatúra 1989 előtt az erdélyi falvak tudatos pusztításának programján dolgozott. A szegénység, pénztelenség a központilag le nem rombolt településeken megőrizte az egykori tájkultúra értékeit, noha látens módon itt is elindult, elsősorban a téveszesített területeken, a gazdálkodók elszakítása a hagyományos gazdálkodástól. A

központi iparosítás egybeesett a politika tudatos etnikai programjával, amely a kényszerelhelyezések és betelepítések módszerével radikálisan megváltoztatta egyes tájegységek etnikai összetételét. Az iparosított területeken a koncentrált környezetalakítás, környezetszennyezés volt jellemző, míg a falusi térségekben a tájhasználat, a természeti értékek érintetlenül maradtak. A városok történelmi magjait lebontották, amivel a kulturális, történelmi identitás eltüntetése volt a cél. Más országokkal, így az anyaországgal való személyes, kulturális, szakmai kapcsolatokat ellehetetlenítette a ki- és beutazások hivatalos és eseti korlátozása. Az anyaország akkori hivatalos politikája összhangban volt a romániai törekvésekkel. Nemzedékek nőhettek fel úgy, hogy az oktatásban egyáltalán nem hallottak a határon túl élő magyarságról. A baráti, rokoni kapcsolatokat tudatosan ápoló, az erdélyi magyarságot segítő személyek és csoportok a megfigyelt, politikailag megbízhatatlan kategóriába sorolódtak, sok esetben korlátozva a szabad utazást.

Az 1989-es fordulattal jelentős változás vette kezdetét. Közép- és Kelet-Európában megadatott a lehetőség a sajátos, helyi viszonyoknak megfelelő fejlődés kibontakozására, azonban a piacgazdaság nyomása a regionális fejlődést más irányba vitte, saját gazdasági, kulturális, társadalmi elvei és gyakorlata szerint. A mai, az emberiség sorsát világméretben meghatározó gazdaságkultúra dominanciája és ennek hatásai tényként kezelendők. Ezek a hatások jelen vannak, ha a helyi társadalomban nem tudatosulnak is. A tüneteiből olvashatunk: megváltozik az értékrend, a fogyasztási szokások, a pénzhez való viszony. A történelem ilyen nagy változásai, átalakulásai a gazdaságilag szegényebb térségekben törvényszerű migrációs folyamatot indítanak el.

Míg az úgynevezett fejlett országok természeti állapota, kultúrtájai öröksége jóval szegényebb, és támogatási rendszer tartja fenn, az elmaradottabb régiókban a természeti, táji, kultúrtörténeti, építészeti értékek felgyorsuló pusztulásával kell számolni. A múltba legalább olyan hiba visszatérni, mint „végképp eltörölni”. Meg kell kísérelni azonban egy adott tájban élő közösség tudását megismerni, s a múlt és jelen tendenciák értékeléséből kiindulva megoldást találni a továbblépésre, a fennmaradásra. Hiszen élő, egzisztenciálisan biztos közösségek tudják megőrizni a jövő számára azt a természeti, táji világot, kulturális örökséget, életmódot, ami Nyugat- és Közép-Nyugat-Európában már elveszett. Lehet, hogy nincs messze az idő, amikor éppen ezek a tájak, az egészséges levegő, víz, élelem és a táj gyógyító ereje nyújt gyógyulást az ide menekvőknek.

Az átalakulás Romániában is kezdetét vette a kilencvenes években, az európai gyakorlatra jellemző környezetvédelmi és természetvédelmi törvények és intézmények hiányában, táj- és kertépítész szakemberek és e diszciplína képzése nélkül.

Kistérségi fejlesztések, fejlesztési stratégiák

A táj egyedi és megismételhetetlen, vagyis individuális egység, eleven organizmus, amelynek sajátos természeti összefüggései és benne élő közösségekkel egybefűződő sorstörténete van, nyilvánvaló, hogy nincs két egyforma táj. Ezért nem lehet kész receptet adni, hogyan is kell egy adott táj fejlesztési stratégiáját elkészíteni. A kérdés elsősorban nem módszertani, hanem tudati. A tájjal való foglalkozás alapja a személyes kapcsolaton alapuló párbeszéd, amely szeretetteljes odafigyelésen alapul, ahogy ezt Jochen Bockemühl-től tanultuk. A tájjal, az emberekkel való foglalkozás

során kérdések merülnek fel bennünk, s nyitottsággal teli megfigyeléssel, befogadni tudással megkapjuk a válaszokat. Mindez folyamatos, a tudatos jelenlét által megelevenített kapcsolatrendszer.

Jochen Bockemühl (aki nyugdíjba vonulásáig a Goetheanum Természettudományi Szekcióját vezette) olyan iskolát teremtett, amely a goethei természetismeret és Rudolf Steiner kutatásait továbbfolytatva választ keres az ember és a táj kapcsolatára. Gondolkodásunk két poláris pontjára hívja fel a figyelmünket. A tájat csupán *tárgyszerűen* vizsgálva, értékelve, s ezekből az értékrendszerekből következtetve abba a zsákutcába kerülünk, ahová a modern, analízis természettudomány, amikor az élőre a holt anyagban keres választ. Szent-Györgyi Albert ezt a dilemmát és a tudós tehetetlenségét kissé cinikusan a következőképpen illusztrálja: „*Mi is az élet? Az is bizonyos, hogy senki nem adott kielégítő választ még erre a kérdésre. A tudomány arra a tapasztalatra épül, hogy a természet értelmes kérdésekre értelmes válaszokat ad, következésképp amennyiben nincs válasz, minden bizonytalansággal van baj. A kérdés ugyanis hibás, minthogy 'élet', mint olyan, nem létezik – még senki sem látta.*” Goethe felhívja a figyelmet erre a jelenségre: „*Az analízisnek és a szintézisnek olyan természetes módon kell váltakoznia, mint a belézésnek és a kilézésnek.*” A tájat csupán *esztétikai*, vagy *ökológiai* szempontból szemlélni éppúgy egyoldalúsághoz vezet. A harmónia vagy a természet egyensúlyának felbomlását érzékelve a felelősség az embert, az adott tájban élő embert terheli. A szép tájak megőrzését, az ezeket a tájakat létrehozó emberi életmód konzerválásával elérni nem lehet, éppúgy, mint természetvédelemről úgy beszélni, hogy tiltsuk ki, iktassuk ki az embert, s akkor megmentettük a természetet. Az emberi gondolkodásnak azonban van egy megfigyelhető karaktere, amely képessé tesz e polaritás szakadékából kiemelkedni. „*A metamorfózis-szemlélettel az ember meghódíthatja azt, ami élő. Saját gondolkodását is megelevenítheti. Halottból elevenné teszi. Ezáltal a szellem életét szemlélve lesz képes önmagába fölvenni.*” (Rudolf Steiner) A tájban lezajló folyamatok megfigyeléséhez és megértéséhez mindezzel tisztában kell lennünk.

A táj állapota, jövője szorosan összefügg az ott élő emberek szociális helyzetével, tudati állapotával. A táj tükrözi az emberi gondolkodásnak, az emberi léleknek, szociális viszonyoknak. A nagyobb társadalmi, gazdasági, politikai összefüggések helyre jellemző leképeződése. A táj fejlesztése ezért mindezen szempontok együttes tudatba emelését, az állapot, a problémák és lehetőségek vizsgálatának és értékelésének holisztikus megközelítését igényli. A program felelőseinek generálniuk kell tudni a fejlesztési folyamatokat és a fejlesztés irányait (ami nem jelenthet külső dominanciát, hanem érdekharmónizációt), s az érintettek aktív részvételét segíteni. Egy adott táj jövőbeli stratégiájának elkészítése ezért együttműködést igénylő tervezési feladat. A közös, célorientált tevékenység biztosíthatja, hogy a stratégia ne szolgálhasson ki rövidtávú egyéni érdekeket, politikai nézeteket és csoportokat.

Ezt a metódust organikus fejlesztési munkának nevezhetjük, mivel a múlt és a jelen, a természeti, társadalmi, gazdasági összefüggések ismeretén alapul és folyamatában alakul. A fejlesztési stratégia egy adott pillanatban megfogalmazott jelen és jövőbeli cselekvési feladatok foglalata. Célkitűzésben és elveiben, értékrendjében hosszútávú állásfoglalás. Mégsem statikus. A fejlesztési folyamat során a külső és belső változásokra választ kell adni. Sikerének alapja a

természeti világ, a táj és az ember önzetlen és felelősségteli szeretete. Természetesen minden résztvevőnek magas szintű szakmai felkészültséggel kell rendelkeznie. A siker nem a mai fogyasztói társadalom elvárásainak felel meg.

A kalákák szerepe a táj- és a térségfejlesztésben

A kaláka története a Csomád-Bálványos Régió fejlesztési stratégiájához köthető. Jánosi Csaba, a Csíki Természetvédő és Természetjáró Egyesület vezetője, kiváló geológus, a székelyföldi borvízforrások és gyógyhelyek kutatója kereste meg a Pagony Táj-és Kertépítész Irodát e munka összefogására. A két éves munka (1997/98), amely a Hargita és Kovászna megyei Tanács megbízására készült, feltárta a régió értékeit, állapotát, leírta a tendenciákat és a helyi szereplőkkel cselekvési programot készített. A térség legnagyobb táji potenciálját a vízkészlet jelenti. A fiatal vulkáni táj utóműködésének köszönhetően felszínre törő források, gázömlések erejét régóta megtapasztalta az ember. A ráépülő fürdő- és gyógykultúra két irányt mutat, a népi fürdőhasználatot és a 19. század elején meginduló polgári fürdők kiépülését. A stratégiai munka egyik fontos eleme falufórumok szervezése volt. 2001-ben a Lázárfalván tartott falufórumon a helybeliek akarata és a tervezők elképzelése találkozott – a stratégia cselekvéssé formálásának legyen első gyakorlati példája a lázárfalvi Nyírfürdő felélesztése. A kaláka gondolata egy másik fórumon már megszületett. A szervezést magyarországi részről a Pagony Táj-és Kertépítész Iroda, az általa működtetett budapesti Ars Topia Alapítvány (Herczeg Ágnes, Szűcs Gábor) és az Axis Építésziroda (Tusnády Zsolt), helyben pedig a régió legaktívabb civil szervezete, a CsTTE (Jánosi Csaba) vállalta. A Pagony és az Ars Topia Alapítvány Magyarországon, 1997-ben már szervezett alkotótábort (Taliándörögden) *Köztér – közösségi tér* címen, ahol a helybeli fiatalok és az egyetemisták közösen terveztek és építettek meg egy közösségi teret.

A kalákákról

Az első kaláka sikere bebizonyította, hogy az elképzelés működőképes és hatékony. Így az évek során a struktúrán nem sokat kellett változtatni. A szervezési munka az előkészítéssel kezdődik. Megkeresnek, hívnak, sokszor nehéz a választás, hová is menjünk. A kezdeményező önkormányzat, vagy szervezet felvázolja elképzeléseit, hány embert tud fogadni, milyen anyagok állnak rendelkezésre. Itthon összeáll a csapat. A tervezést és a helyszíni csapatvezetést a Pagony Iroda gyakornokai, a Kós Károly Egyesülés vándorépítészei és az „öregek” kalákások vállalják. A helybeli szakmai előkészítést Jánosi Csaba végzi. A fogadó fél is felállítja a csapatát. Általában az önkormányzat, civil szervezetek, közbirtokosság, egyház, térségfejlesztők és magánemberek vesznek részt a kalákában. A vázlattervek elkészültével kerül sor a falufórumra, ahol a helybelieknek bemutatjuk az elképzeléseket. Újabb ötletek, javaslatok és vállalások ideje ez. Ezt követően nyilvánosan meghirdetjük a programot. Az elmúlt években már nem nagyon kellett reklámozni, november, decemberben folyamán jelentkeztek érdeklődők, hogy nem akarnak lemaradni. Az első években elsősorban tájépítész-, és építészhallgatók és fiatal diplomás szakemberek jelentkeztek, ma már minden szakmából érkeznek a kalákába. Nem titkolt célunk, hogy a Kárpát-medence minden pontjáról jöjjenek, eddig Felvidékről, Vajdaságból és természetesen Erdélyből érkeztek az alkotó munkára. Külföldről is jönnek: német,

ausztrál, spanyol, holland, francia diák is megfordult a táborban. A 40-100 külső résztvevő mellett a falubéliek kapcsolódnak a munkába, hiszen ez a kaláka lényege. Szállás a házaknál, iskolában, óvodában.

A kaláka időtartama általában 10-12 nap. Az első nap, ha lehetséges, ellátogatunk az előző évek helyszíneire vagy vetítéssel, kiállítással mutatjuk be a korábbi kalákákat. A napi ritmus a következő: közös reggeli, kora reggeltől estig munka, közben közös ebéd. Estéként szakmai előadások, táncházak és kiállítások jelentik a falubeliekkel együttes programot. A helybéli és magyarországi meghívott előadók a helyről, a természeti, táji, kultúrtörténeti, építészeti örökségről tartanak előadást, mondják el véleményüket, mutatják be tevékenységüket. A héten egy nap, általában a vasárnap pihenőnap, kirándulást szervezünk a környék valamely nevezetes pontjára. Fontosnak tartjuk a helyi gyermekek bevonását, számukra rajz és kézműves foglalkozást szervezünk, munkáikból kiállítást készítünk.

A munkák építményenként csoportokban folynak. Minden csoportnak van felelőse. Hamar kialakul a csoportidentitás, de a csoportok között átjárhatóság is van. Az előre elkészített vázlattervek sokszor változnak, alakulnak a helyszínen, a rendelkezésre álló anyagok ismeretében, az előre nem látható körülmények következtében. A csapat megbeszéli, közösen alakítja a helyet. Az építmények a helyi adottságok függvényében, de közös elvek alapján készülnek, a helyi építészeti, táji karakternek megfelelő természetes anyagokból, de a résztvevők alkotó kedvére bízva.

A forrásteremtés az egyik legnehezebb feladat. Évente több pályázatot adunk be magyarországi alapokhoz és alapítványokhoz (Mobilitás, NKA, NCA), magánemberek és cégek segítségét kérjük. Erdélyben partnereink pályáznak

megyei és alapítványi pénzekre. Legnagyobb és állandó támogatóink a romániai Polgár-Társ Alapítvány, a magyarországi Kós Károly Egyesülés és a tavaly megalakult erdélyi Országépítő Kós Károly Egyesület.

2005-re felnőtt egy nemzedék, amely elsajátította a kaláka szellemiségét. Ezért a nagy nyári kaláka mellett egy őszi is szerveződött. A kalákák nyomán épült fürdőknek híre ment a régióban, de a nagyvilágban is. A 2006-os évre már számtalan helyre hívtak minket. Így született az a döntés, hogy a nagy kalákán kívüli előkészítő munkákat önálló szervezőcsoportok vállalják fel, az Ars Topia Alapítvány a koordinációval foglalkozik. A szervezésre jelentkező öreg kalákások öt helyszínen indították el a munkát.

A kaláka szellemisége

A kaláka tudomásul veszi, hogy a hagyományt, a múlt intézményrendszereit nem lehet újjáéleszteni, de meg kell ragadni a bennük rejlő bölcsességet. Meg kell találni a helynek és az időnek megfelelő szerveződési és együttműködési formát. A kalákában egy hét alatt el kell készülnön az elképzelt terv, s ennek során mindenki átéli egyéni felelősségét. De nem csupán a felelősséget, hanem az eredményt is. Meg tudjuk csinálni, készen lesz! Nem történik más, mint a tudatos jelenlét és gondolkodva cselekvés megtapasztalása. A munkát nem önmagáért, nem magunknak végezzük, hanem másoknak, vagyis ez szolgálat. Azt adjuk a másoknak, a közösségnek, amit tudunk. Mindenki az erejéhez és képességeihez mérten. Ebben nincs megkülönböztetés. Éppúgy fontos egy kosár alma, a zeneszó, mint a kétkezi munka vagy a pénzbeli segítség. Szembesülünk vele, hogy mennyi feltétel és mennyi kéz kell a közösen elhatározott cél megvalósításához.

A kalákát áthatja a szeretet, nem kap teret az önzés. A kaláka egyének szövetsége, újfajta munkaközösség. Mi az eredmény? A helyek újjáélednek. A résztvevők hihetetlen átalakuláson, metamorfózison mennek keresztül. A kalákában nem lehet okoskodni. Amit kigondol az ember, meg kell csinálni, a gondolatot az anyagba kell átvinni. Ez drámai folyamat, mert mindezt nem egyedül tesszük, hanem másokkal együtt, de a felelősség az egyéné. Az ember közben akarva-akaratlanul találkozik önmagával. Miközben az anyagon dolgozunk, magunkat alakítjuk. Ez az alkimisták nagy titka. Így *Lázárfalva* számomra nem csupán a pusztulásra ítélt fürdők feltámasztásáról szól, hanem arról a misztériumról, amelyet a bibliai példázatban *Lázár* feltámasztásával Jézus megmutat: a múlt lezárása és az új ember születése, aki képes önmagát bevezetni a szellemi megismerésbe, vagyis képes önmaga beavatására.

A kaláka jövője

A feladat rengeteg, a tőke kevés. Ami van, az a belső, erőforrás. Ezért a kaláka faluközösségek, civil szerveződések számára használható együttműködési forma. Mindig lesznek fiatalok, akik keresik a lehetőséget, hogy a gyakorlatból tanuljanak, megtapasztalják, hogyan formálja meg a gondolat az anyagot. A kaláka független a politikától, valós emberi találkozásokon és együttműködésen alapul. A közösségért folytatott munka, vagy más néven ajándékmunka alázatra nevel, ami nélkül a természet, a táj és az őseink által ránk hagyott örökség nem fenntartható.

A 2006-os esztendő székelyföldi kalákáinak fő támogatói: a Nemzeti Civil Alapprogram Nemzetközi Civil Kapcsolatok és Európai Integráció Kollégiuma, Építőművészeti és Képzőművészeti Szakmai Kollégiuma, Oktatási Minisztérium, Kós Károly Egyesülés, továbbá magánszemélyek és cégek. Köszönjük támogatásukat.

Herczeg Ágnes

HETEDIK – CSÍKCSOBOTFALVI – KALÁKA

Csobotfalva közössége tavaly, a VI. székelyföldi fürdőépítő kaláka során, a Kerekeger feredő építése közben megtapasztalta, hogy egy kicsi, nehézségekben nem szűkölködő közösség mire képes. Természetesen az eredményhez keltenek a lelkes személyek, mint Antal Imre és Beáta tanárok, akik itt élnek a családjukkal; Kovács Áron, aki háromszékként a Csíksomlyó lábához telepedett, és természetesen azok a kalákázók, akik messziről jöttek ide. A helybéliek várták a folytatást, s a tavalyi és az új kalákások ismét szálalást is foglaltak a faluban.

A CSOBOTFALVI FORRÁSOK EREJE

A csíki hegyek között, a Nagy Somlyó lábánál fekszik Csobotfalva. Nevét a Csobod (Csaba) személynévből nyerte. Ősi temploma alatt a hajdani Sándor (Zendír) rabonbán család tagjai nyugszanak. Népe katolikus székely, kinek minden reggel a Nagy Somlyó fölött kel és minden este a Hargita csúcán nyugszik le a Nap.

Ha nyugati irányba tekintünk a völgyben, a kegytemplom mögött találjuk a nekünk hátat fordító várost, Csíkszeredát. Itt falusi társaink javarésze minden hétköznap megfordul, tudást vagy pénzt szerezve a megélhetéshez. Hazatérve megnyugvással élhet tovább a falu belső világában, amely élelmének nagy részét megtermeszti a Somlyó pataka völgyében. Juhserge a Moldváig húzódó erdőket járja, tehéncsordája két patakka körülfont réten legel egész nyáron.

Ebben a békés környezetben buzog közel egy tucatnyi borvízforrás, köztük a Kerekeger feredő vize is, melyek fölé az emberek szakrális jelleggel is bíró épületeket, ősi jelképeket emeltek. 2006 pünkösdjé óta nem kell szégyenkeznie Csobotfalvának a borvízforrások elhanyagolt állapota miatt.

Érezhetően megjavult a közös erőbe vetett hitünk. Tíz éve ébresztgetjük Csobotfalvát ősi szokásaink művelésével, mint a helyi betlehemes játék, farsangtemetési szertartás, táncház, kézműves foglalkozás. A legnagyobb változást mégis a nagy kaláka hozta, hiszen nem csak szűkebb csoportok vállaltak szerepet, hanem az egész falu. A hitetlenke-

dők is meghatódtak, amikor látták, hogy néhány nap alatt megszületett a gyönyörű eredmény. Csak kevés jóindulatra és erős hitre volt szükség. Azóta szégyen a faluban kimaradni bármilyen közös szervezésből, sőt egyre többen jönnek kezdeményező ötletekkel, tervekkel.

A falu szeme folytonosan vigyázza a források környékét, húsvétkor megtisztítja őket, annak ősi rendje szerint és áldást kérnek rá a határkerülő. Nap mint nap látni, ahogyan a falusiak, de a városból, s messzi földről ide utazók is igénybe veszik a Földanya gyógyvizét. Működik már a gyógyhely, segítve azokat, akik komolyan veszik üzenetét.

Hálásak is vagyunk azoknak, kik sorainkat erősítették, az egész Kárpát-medence területéről érkezvén, és a megelőző példákért is, amelyek erőt adtak az építéshez. Az egyik csobotfalvi felirat álljon itt hálánk jeléül:

*Szent Napom Fényes Hajnal
Szépen dicsér az Angyal
Adjunk hálát Istennek
Mert Ő nekünk mindent ad.*

Antal Imre (tanár, kalákaszervező, Csíksobotfalva)

FORRÁSÚJÍTÁS CSÍKCSOBOTFALVÁN

Csíksobotfalva határában 2005 őszén Kalákában megépült a Kerekeger feredő. A helyi közösség támogatta a gondolatot, hogy idén a Somlyó hegy melletti völgyben található borvízforrásokat tisztítsuk meg, újítsuk fel, és egységesen jelöljük meg. A anyagi keretek szűkösségére való tekintettel két forránház építése és a többi forrás faragott oszloppal való megjelölése mellett döntöttünk.

Csobotfalva határában a legkedveltebb forrás a „Fingos küpü”. Neve a gyomorbántalmak kezelésére utal, bár többen azon a véleményen voltak, hogy nem kellene ezt a nevet kiírni. Nevezik még „Belmezeinek” is, ami az elhelyezkedésére utal. A falu legöregebb emberét megkérdezve a „Kálnoki borvíz” nevet is megismertük, ami viszont a mellette fekvő

földek egykori tulajdonosára utal, de a mai közösség ezt az elnevezést már nem ismeri.

A másik befedett bővizű forrás a „Bernát kútja”, kisebb patak ered belőle. Közel esik a faluhoz, a környező kaszálókról mindig ide jártak vizért, mesélik az idősebbek gyermekkori élményeiket. Ezért fontos volt a befedése, hogy az itt kaszálóknak is tiszta vizük legyen. A többi mind szebbnél szebb neveket illetett borvízforrás: „Lucsos alji” (mondják „Szájvánoknál” is), „Balla Mátyásé”, „Borsóbérci”, „Hortyé”, „Csorbavéróé”, „Falú kútja”, e neveket még az idősek közül is kevesen ismerik, sok forrás nevének nem is sikerült utána járni. A legszebbek közé tartozik egy mogyoróbokor tövében mély gödörből felszínre ömlő vöröses pezsgő víz, amelyet „Boldogasszony forrásnak” kereszteltek.

A csobotfalvi rajztanár, Antal Imre kutatta fel a forrásokat a patak partján és a kaszálókon, hogy a kellő tisztelést megadva újra kitisztíthassák és használatba vehessék őket. Az emlékek szerint több forrás is volt, de sajnos számosat elszántottak, így azok vize már nem tör a felszínre.

A közösséget Antal Imre fogta össze és biztatta a kalákában való részvételre. A kaláka egyik hétvégén kezdődött, hogy következő hétvégére eljőjön az avató ideje. Az első naptól több csobotfalvi férfi, helybéli gyermekek és a Sapientia Egyetem csíkszeredai karán tanuló egyetemista vett részt a munkában. A főzést most is a falubéli asszonyok vállalták. A faanyagot a közbirtokosság biztosította.

Az elmúlt évben a Kerekeger feredői kaláka egyik kezdeményezője és szervezője voltam, idén főképp a tervezésből vettem ki a részem, szükség esetén az építést vezettem, bár sokszor az volt az érzésem, hogy inkább hátráltatom a munkát. A helyi közösség magára talált, maguk építették fel a forrásházat. Hét közben kinek mikor volt ideje, csatlakozott

a csapathoz, volt, hogy senki nem dolgozott. Külső szervezésre viszont nem volt szükség. A forrás fölé négyszögű fedél került, mellé kis filagória. A Napot és Holdat kívánják megjeleníteni, amint a víz erejét őrzik és kiteljesítik.

A kaláka egyik legfontosabb része a helyi gyermekekkel való foglalkozás volt. A forrásház mögé, a bokrok között kis játszóteret alakítottak ki. Az első napokban a fiatalok irányították őket, aztán a gyerekek már maguktól csinálták a fűzágakból fonott kalibát, kapukat, csorgót. A fiúk a források mellé állítandó oszlopok faragásában segítettek. Reggeltől estig folyt a munka Antal Imréék udvarán, ahol közel egy tucat, egyedi faragásban végződő oszlop készült el. Mind-egyikre felkerült a forrás neve. Különösen szépre sikerült a térkép, amely a „Kálnoki borvíz” mellett jelzi az összes forrás helyét. A gyerekek a kaláka után is folytatni szeretnék volna a faragást. Így a kaláka kiindulópontot szolgáltat a helyi hagyományőrző tevékenységek műveléséhez.

A „Bernát kútja” fedele egy délután alatt készült el a másik helyszínen dolgozókat pótló kisebb, friss csapat segítségével. A különösen erős forrásnak nagyméretű kúpöt kellett építeni, amelyet tető óv az esőtől, hótól. Az avatóünnepségre a rossz idő ellenére a falu nagy része eljött. Szenteléssel, gyerme-

kelőadással, bográcsolással került sor a megújult források használatba vételére. A helyi közösség már az őszi csobotfalvi falunapra készül, ahol újra együtt ünnepelhetnek.

Kovács Áron

(építész, kalákaszervező, honlapszerkesztő)

A KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS A LEGNAGYOBB DOLOG A VILÁGBAN

A kaláka során többszörösen bizonyítottuk, hogy összefogással milyen nagyszerű dolgokat lehet művelni. A közösség képes megmozdulni, erre legjobb példa, mikor a nyolcvanvalahány esztendőös bácsi kijött a forráshoz gerendát háncsolni, a falubéli gyerekek pedig csak munkára várnak. A tenni akarással, ami mindenkinek az arcáról sugárzik, a pirkadatkor való munkakezdésben, az egész éjszakai munkában tükröződik. Amit itt végzünk, azt fizetségért nem tennénk, mégis örömmel és kitartással csináljuk. Mindenért kárpótol az elvégzett munka öröme, hogy tudod, olyan közösségépítő munkában vettél részt, ami a legnagyobb dolog a mai világban.

Kása Zsolt (a Sapientia Egyetem hallgatója)

NYOLCADIK – FIRTOSI – KALÁKA

A firtosi az első kalákánk történetében, amelyet nem furdó, gyógyhely újjáélesztésére szerveztünk. Barabássy Somogy Őrs, több kalákát megjárta barátunk hozta hírt, jó lenne a helybeliek álmát valóra váltani Firtoson: kilátót építeni. A kaláka fő szervezői Solymosi Alpár, unitárius lelkész, Kolumbán Gábor, az unitárius egyház főgondnoka, házigazdája Firtosvárálja, Énlaka és Székelypálfalva népe. Az Ars topia alapítvány részéről a szervezésben László Viktor (Pagony), Barabássy Somogy Őrs, valamint Hegedüs Alice és Török Ádám vándorépítésszek vállalták az oroszlátrészt.

„Hej, régi vár még ez a Firtos vára is! Tündérek építették, még azon melegiben, hogy az Úristen a világot megteremtette. Mikor a tengervíz lefolydolgált, szűrődött a föld színéről, egy gyönyörűségecses tündérrálysasszony szállott a fellegek közül ennek a magas hegynek a tetejébe, ott letelepedett a többi tündérekkel, s mindjárt elhatározták, hogy egy szép várat építenek oda. Ezt a tündérrálysasszonyt Firtosnak hívták, de volt neki egy leánytestvére még, egy Tartod nevű, aki átalkodott rossz teremtés volt, s mindig irigykedett Firtosra.

No, hozzálátnak a tündérek a várépítéshez, dolgoznak serényen éjjel-nappal. Arra vetődik Tartod, s azt mondja Firtosnak irigykedve: – Azért is megmutatom, hogy ma éjfélig szebb várat építek a tiednél, s ennek a tiednek elvitetem a fundamentumkövét az én váramba.

Firtos vára készen is volt már este, a tündérek nagy örömben tüzeket gyújtottak a vár falain, s úgy táncoltak

körülötte. De éjféltör csak ott termett Tartod a gonosz tündéréivel, egy szempillantásra kifeszítették a Firtos várának fundamentumkövét, nagy hirtelenséggel kifúrták, vasrúdra húzták, s úgy repültek vele Tartod vára felé. Repültek a gonosz tündérek a fundamentumkövel, de mikor a Korond fölé érkeztek, s a kakasok éppen éjféltre kukorékolnak, a vasrúd kettétörtött, a kő leesett a Korond vizébe.

Most is ott van, aki nem hiszi, nézze meg a líkas követ. De mikor a kő leesett, összeomlott Tartod vára is...”

Benedek Elek: *Firtos és Tartod* (részlet)

ÉBRESSZÜK A FIRTOSI TÜNDÉRVILÁGOT!

„A Firtos-hegy kebelében ma is tündérek élnek. Aranyoszlopos palotában laknak, s csak éjjel, szép holdvilágban jönnek ki a föld felszínére.”

Aki csak olvassa vagy hallja a legendát, annak szíve már e kezdőszavak hallatán is megnyílik a szépre, jóra, s máris újra gyermekké lesz, belép egy más világba. Mert az embernek az egyik legszebb tulajdonsága, hogy mindig olyan szférába kívánczik, ahol igazán jól érezheti magát, ahol az evilágítól eltérő, magasabb rendű törvények uralkodnak. Ennek kapcsán elég, ha Isten országára, a mennyországgra, vagy a gyermeki lelkek szülőházájára, meseországgra gondolunk. Mindnyájunknak szükségünk van ilyen utazásra, ahol a mondák, legendák világában felüdül, új erőre kap a sokszor meg-

fáradt lelkünk. Elegünk van a sok tépelődésből, a korlátolt lehetőségekből. Olyan helyre, alkalomra vágyunk, ahol nem a pénz, hanem a lélek ad a képzeletnek szárnyakat.

Így léptünk mi is Deák Jenő barátommal a valóságok világából a lehetőségek országába. Ismerve e vidék, e falvak örömeit, kiváltságait, amelyekben nap mint nap része lehet az itt lakónak, de nem feledve azokat a szerény lehetőségeket, amelyek határt szabnak egy elképzelésnek vagy éppen gyökerében fojtanak meg egy álmot, megosztottuk egymással legbelsőbb gondolatainkat.

Jenő a régi kilátó újraépítéséről álmodott, amely talán az egyetlen élményt nyújtó hagyatéka volt itt az elmúlt rendszernek. Az 1066 méter magasba nyúló Firtos-tető, úgy látszik, hadászati szempontból sem volt jelentéktelen, ugyanis a katonák építtette fenyőfa kilátóról köröskörül mintegy hatvanhat település volt látható. Az otffelejtett, romladozó építmény évtizedeken át nyújtott életre szóló élményt a bátrabbaknak. Volt köztük vakmerő gyermek, kiről otthon nem sejtették, hogy hol jár, de felmászott rá az a Firtoson a pityókaföldjét gondozó földműves is, ki a gyönyörű táj iránt érzett szerelmében kereste néhány perces déli pihenőjét.

Én színes falutáblákról álmodtam. Olyanokról, amelyek megszólalnak a népi motívumok, faragott díszek és a színek nyelvén, méltóképpen őrzik Firtosvárálja nevét, és üzennek. Elbeszélnek a szülőházát már régen eladott gyermeknek, hogy itt minden helynek, lankának, dűlőnek neve van, melyet szájról szájra adva hagyományoztak a nemzedékek.

Minden, ami ezután történt, önmagától ment, mindvégig volt egy állandó belső erő, amely életben tartotta elképzelésünket. Felvettük a kapcsolatot az Ars Topia Alapítvánnyal. Kezdeményezésünket örömmel fogadták, és támogatást ígértek. Időközben ráérezünk arra is, hogy sorsközösségünkben fakadóan Énlakának és Székelypál-favának is szüksége volna ilyen lelki felüdülésre, szemléletváltásra. A tél folyamán négy megbeszélést tartottunk a falvak képviselőivel, a magyarországi szervezőkkel, míg kialakult a teljes kép. Kiderült, hogy a régi kilátó helyére nem tudunk újat építeni, de lennebb épülhet egy filagóriás kilátó. Körvonalazódott az elhatározás, hogy minden falut lássunk el utcanevekkel, amelyek a szájhagyományban elevenen élnek, vagy éppen az idők során feledésbe merültek; templomaink előtt álljon egy-egy tájékoztató, amely röviden tartalmazza e szent helyek történetét; minden központban állítsunk a falu történetét elbeszélő történeti táblát; a települések nevét őrző táblák legyenek a falu ékességei; a három falu együtt építsen olyan kilátót a Szelesdombra, mely – ha nem is firtosi magaslatról, de – élményt nyújt minden látogatónak. Munkánknak jeligét is választottunk: „Ébresszük együtt a firtosi tündérvilágot.”

Fontos hangsúlyozni, hogy mindhárom faluban akadtak, akik kezdettől fogva elkötelezettjei voltak az ügynek, és minden munkában becsületesen részt vállaltak. Csak így sikerülhetett összegyűjteni a szükséges anyagiakat, ami mindvégig biztonságot jelentett. Felkerestük a közbirtokosságokat, az önkormányzatokat, a faluból elszármazott vállalkozókat és mindazokat a jóindulatú, tehetős embereket, akikről hittük, hogy támogatni fognak.

Június 23-án megérkezett az első csapat, két-három nap múlva több mint harminc vendégünk volt a Felvidékről, Németországból és Magyarországról. Egy időben négy helyen fűrtak, faragtak, festettek, csiszoltak. A helyieknek és főként Kolumbán Gábornak köszönhetően a szükséges nyersanyag mindig időben érkezett, alig maradt valami,

amit ne sikerült volna elkészíteni. Esténként a fáradt és kiéhezett kalákásokat a közös vacsora, a megterített asztal hívta egybe. Ezt követően rövid előadások hangzottak el, majd éjféle sötétségbe merülő beszélgetések alakultak. A varázslatos estéből kiemelem a székely tűzijátékot, melynek égbe pattanó szikráinál Józsi bácsi hegedűjátéka mellett dalolni kezdett a lelkünk, fújtuk a népdalt és a nótát, aztán Szávai tanító bácsi, Drexler Dóra szívhez szóló előadását, s Dancs Lajos tiszteletes úr felejthetetlen bográcsonát.

A tíz nap gyorsan elszállt, de az utolsó percekben is csattogott a kalapács. Július 2-án, vasárnap az ünnepi gyülekezetek átvették a már elkészült munkákat. A kilátónál avatóünnepséget tartottunk, ahol a három falu népe lelkészeivel együtt mondott hálát a gondviselő Istennek, hogy megvalósult egy álom. Így ért véget a firtosi kaláka 2006 Sárlos Boldogasszony napján, és mi is boldogok voltunk, hogy a Firtos-lova hátáról ránk mosolygott a Gondviselés.

Ami rossz volt, csak azért volt, mert néhányan a sok beszéd és sugalmazás ellenére sem értették, s még talán ma sem értik a lényegét: tündérvilágot ébreszteni, építeni emberi gyengeségből, gyarlóságból nem lehet.

Solymosi Alpár (firtosváraljai segédlelkész)

TÜNDÉRÉBRESZTÉS TÁJÉPÍTÉSSEL

A helyszín Korond és Farkaslaka között félúton, a Firtos-tető alatti három település, Firtosváralja, Énlaka, Székelypálfalva. A térség az Erdélyi-medence keleti peremén, a Székelyföld középső részén fekszik. A legközelebbi város és vasútállomás a 23 kilométerre fekvő Székelykeresztúr. A falvak elzárt, néhány száz lelkes közösségek. Kiemelkedik közülük Énlaka, amely a Világörökség része. A környező táj életem egyik legszebb élménye szeszélyes formájú legelős dombjaival, többszáz éves bükk hagyásfás legelőivel, bükkös erdeivel, gyümölcsfákkal ékes falvaival és természetesen a tájhoz tartozó, azt művelő és abból élő, egyenes gerincű, tiszta szemű embereivel.

A Firtos-tetőn a háromszintes katonai kilátó mára teljesen elkorhadt. A helybeliek szerették volna megújítani, de a helyszínen láttuk, hogy úgy megnőtték a bükkfák körülötte, hogy közel harminc méteres kilátóra volna szükség az egykori kilátás biztosítására, ami az általunk szervezett kaláka lehetőségeit meghaladja. Ráadásul természetvédelmi területről és régi szakrális helyről van szó. Sikerült a helybelieket lebeszélni arról, hogy a kilátó a hegytetőn épüljön.

Solymosi Alpár unitárius lelkész volt a fő segítők. Az általa összehívott falufórumokon körvonalazódott, hogy milyen tennivalók várnak ránk. A megjelölendő utcák neveit szájhagyomány alapján állapítottuk meg. Érdekes volt tapasztalni, mennyire elfelejtődnek. A helyiek egymástól kérdezték: *te milyen utcában is laksz?*, és erre gyakran az volt a válasz: *fogalmam sincs*. De szerencsére az öregek emlékeznek. A táblák hagyományos székely eljárással készültek, oxidos festékekkel és lenolajas kezeléssel. A településtáblákat be is lakkoztuk, hogy a napnak kitett helyeken se kopjon le a festés. Az oszlopok cserefából készültek, a kilátó fenyőből. A pallózat három, a tetőzet hét és fél méter magas. A kilátó építésénél a legnehezebb a tartóoszlopok elhelyezése volt. Hogy állítsunk fel majd nyolc méter magas oszlopokat kézi erővel? Rájöttünk, hogy sehogy, de egy trágyarakodó gép segítségével és az égiek hathatós támogatásával mégis sikerült.

A tartóoszlopok fejezeteit helyi motívumokkal faragtuk. Jó volt látni, hogy a kalákázók mennyire élvezik a kétkézi munkát és milyen könnyen beletanulnak a vésők használatába, ami még soha nem volt a kezükben. Lemondtunk eredeti faragási terveinkről, mikor az énlakai tanító elmagyarázta, hogy a kopjafa az elmúlást szimbolizálja, míg a fejezetek a jövőről és a jövőnek szólnak. Így ennek a szellemében dolgoztunk, hiszen jövőépítő kalákáról van szó.

A résztvevők sok helyről érkeztek, főleg tájépitész hallgatók, tanítónők, vándorépítésszek, tájépitésszek, Magyarországról, Erdélyből, két diák Münchenből. A szállást családoknál kaptuk, a vacsorára és az esti programokra kétnaponta másik faluban került sor. A munkát megnehezítette, hogy négy helyszínen dolgoztunk, a Szeles-dombon készült a kilátó, Firtosváralján az utcanevek tartóoszlopait faragtuk, Énlakán volt a festés, Székelypálfalván készültek az információs táblák. Közben az embereket, anyagokat, az ebédet hozni-vinni kellett. De csak így lehetett megoldani, hogy minden falu részt vegyen a munkában, mindannyian magukénak érezzék a kalákát. Kezdetben a helyiek nagy része kívülről nézte, mit is csinálunk, lassan rájöttek, hogy nekik és a tündéreknak dolgozunk.

Reményeink szerint a kaláka jövőre folytatódik, még sok a tennivaló. Az elhagyott források helyrehozatalával a tündérvilág és a közösségi szellem tovább ébreszthető.

László Viktor (tájépitész, kalákaszervező)

KILENCEDIK – LÁZÁRFALVI – KALÁKA

Idén visszatértünk első fürdőépítő kalákánk helyszínére. A 2001-ben épített a Nyírfürdő borvízfürdőjét, mofettáját és forrását becsben tartják, használják, mindig találni ott gyógyulni vágyókat a faluból, avagy turistáskodó fürdővendégeket. Lázárfalva Alcsíkhöz, azon belül Csíkkozma községhez tartozik. A falu határa a Csomád-hegy tetejéig és a Szent Anna-tóig húzódik. A világon nincs még egy település, amelyben több mint 40 forrás található, s amelyeket mind külön névvel illetnek az ottaniak. Itt történt 2001-ben az az emlékezetes esemény, hogy a hitetlenkedő polgármester megfogadta, ha a kaláka végére elkészül a fürdő, ő ruhástul beleugrik a 14 fokos vízbe, amit szavához híven meg is tett az avatónnepségen. A Nyírfürdő a falu alsó végében van, a Tókert Tánctanodáról szóló idei történet a falu felső végén zajlott. A Tókertbe, a falu legtisztább édesvízforrásainak kertjébe hívott minket az András Alapítvány. Ez a hely nem a szó szoros értelmében vett közterület, hanem az Alapítvány által megvásárolt egykori malom, ahol néptánc-táborokat, kézműves táborokat szeretnének tartani, és a falu új közösségi terét kialakítani. Így a kalákában együttműködött az Ars Topia Alapítvány, az András Alapítvány, a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes, Lázárfalva Önkormányzata és a CsTTE. Az Ars Topia csapatából az előkészítést és irányítást Dékány Diána, Szabó Ágnes, Tikk Dóra és Kiss István végezte. A Tókeri Tánctanoda kalákát jövő tavasszal folytatjuk egy sok éves munka részeként. Várunk mindenkit, aki kapcsolódni vágyik sok tánccal és kétkezi munkával, és szeretne a friss csíki vizektől új életerőt nyerni.

AZ ALAPÍTVÁNYRÓL ÉS A KALÁKÁRÓL

Céljaink közé tartozik a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes tevékenységének és művészeinek támogatása, valamint a vidéki gyerek és ifjúsági művészeti csoportok segítése. Évek óta olyan közművelődési és népművészeti programokat szervezünk, amelyek a hagyományörzésben játszanak fontos szerepet. Nem csak a csík Szeredai művészek munkáját, hanem a vidéki művelődésszervezőket, néptánc oktatókat és művelődési házak vezetőit is segítjük programjaik megvalósításában.

A néptánc és népzene intézményesített oktatása hiányzik Székelyföldön. Hivatásos táncosok több száz fiatal tanítanak népdalra, néptánra, népi játékokra, népszokásokra. A heti rendszerességgel megtartott programoknak közösségmegtartó ereje van, több helységben e néptánc-csoportok a helyi ünnepi rendezvények mozgatórugói. A gyerekek oktatása mellett a csoportvezetők továbbképzésével is foglalkozunk. A néptánc és népi kismesterségek oktatása különleges helyszíneket igényel. Több néptánc és népművészeti tábor szerveztünk, de mindig nehézséget jelentett a szakmai műhelyek, táncterem kialakítása, valamint hogy a magas bérleti díjak miatt kevés résztvevőt lehetett fogadni.

Lázárfalván egy száz évnél idősebb, nagy udvaros malomépületet vásároltunk, amelyet szakmai oktatási központként és rendezvénybirtokként szeretnénk működtetni. Tánctermet, kiállításhelyeket és népművészeti kézműves-

műhelyeket lehet itt berendezni. A júliusban szervezett 13 napos kaláka elsősorban a hely szépítését és lakhatóvá tételét szolgálta. A budapesti szakemberekkel, helyi magyar fiatalok és romák bevonásával, hivatásos néptáncosokkal és a falubeliekkel együtt folyt a munka.

Délután néptánc- és népdaltanuláson vettek részt a kalákások, este szakmai előadásokat hallgattak, helyi mesteremberekkel találkozhattak. A kalákában résztvevő gyerekek és fiatalok megértették programjaink üzenetét: nagyon fontos, hogy milyen környezetben élünk és milyen környezetet örökölnek tőlünk unokáink. A közös munka után mindenkinek jól esett a sült szalonna és a kemencében sült friss, illatos házikenyér. Táncoktatóink és zenészbartáink muzsikájára táncra perdültek aprók és nagyok.

Miklós Kata, András Mihály (András Alapítvány)

KALÁKA

Kalákában jártam Csíkban – mintha valami archaikus szöveget olvasnánk Kriza Jánosnál vagy még öregebb erdélyi emlékiróknál. Pedig a kaláka maga a legkézzelfoghatóbb valóság, s az, hogy Csíklázárfalván járhattam valódi kalákában, ha csak másfél napig is, a legnagyobb öröömre szolgált.

A kaláka gyűjtést, halmozást, rakogatást jelent a Czuczor-Fogarasi szótár szerint. A székelyek az olyan munkát mondják kalának, melyet többen összeállva végeznek, „midőn valakinek búzáját, szénáját az atyafiak vagy szomszédok, vagy jóbarátok közös erővel néha zeneszó mellett is betakarítják, miért közös ebédet vagy vacsorát s olykor mulatsággal párosítva is kapnak.”

*„Szeressük mi híven egymást,
S így is érijük az aratást,
Kalákába is elmegyünk,
Pásztát is majd együtt viszünk.”*

(Székely dal, Erdélyi János gyűjtése)

Közösség: szeretet; munka, vagyis „pászta”, ami az elfoglalt földterület közös művelését jelenti. A lázárfalvi kalákát az András Alapítvány szervezte. Megálmodója, motorja, András Mihály néptáncos és koreográfus, segítőivel, barátaival, a falu lakóival közösen nagy tájalakításba fogtak. A Malom-tanya környékének visszanyerését tervezik a zord természettől. Egyik legfontosabb partnere e nemes szenvedélyben Herczeg Ágnes tájépítész, a Pagony Iroda tagja, aki már több kalákát is szervezett – nagyszerű fürdőrekonstrukciókat, a kozmási Sósze-k-fürdőét, a kászoni Sós-kút-fürdőét, a lázárfalvi Nyírfürdőét.

Jártam ám én erre még 1968 nyarán, ha nem láthattam is ezeket a fürdőket, merthogy addigra rég nem működtek. S nem is épp Lázárfalván, de a környékén épp csak annyit, hogy egy napon Kozmásról a Szent Anna-tóig Lázárfalván át gyalogoltunk. Életem egyik legemlékezetesebb útja volt ez, négy frissen érettségizett barát egy hónapon át kóválygott Erdély-szerte; ez volt maga a felfedezett szabadság, a szellemé és a természeté, s épp egy számunkra felfedezésre váró világban. Székelyföldön kettéváltunk (a helyiek bibliai szegénységére, valamint a négy langaléta fiatalember falánkságára való tekintettel), s mi Petróczki Pisti barátommal nyakunkba vettük a dimbes-dombos Alcsíkot. Fejedelmien éreztük magunkat és ezerféle kalandon estünk át. Felírtam, merre jártunk, kinél háltunk, mit kosztoltunk. Ma is épületes olvasmány. Ilyenek vannak benne: Csíkkozmas. Tyúkhúsle-

ves, sült tyúk ptyókával, sütemény – itt még gargantuai a jólét, mert Orbán Jóska bátyáméknál pusztítottuk az aprójószágot, bár előtte két napig csak némi töltött nápolyi szerepelt az étlapon. Újtusnád: reggelire avas szalonna, ebédre és vacsorára híg székelykáposzta konzerv Imets Alajoséknál. Csíkcsatószeg: konzerv-reggeli, ebédre semmi. Vacsorára viszont nyúl paprikás a csatószegi plébánián Imre József közel százéves papnál, akihez bekéredzkedtünk. Az apró, szellemileg és fizikailag friss székely plébános az 1870-es években születhetett, s aggastyán léte re nyulakat tartott. Házvezetőnője, a húga készített is nekünk vacsorát – a kézicsengettyú hívására a gőzölgő nyúl paprikás ott ingerkedett a régi ebédlő ovális tálalóasztalán. Pistivel szédelegve álltunk a csábító ételfelhő közepén, mert a plébános úr vecsernyére egy különleges hosszúságú textust imádkozott, talán valami régies liturgiai megfontolásból. A következő nap szinte semmi, illetve a töltött nápolyi Tusnádfürdőn. Innét üres gyomorral a Nyerges-tetőn át Kászonykabfalvára zötykölődtünk, a busz útközben defektet kapott, itt aztán újra beütött a jólét egy sült desznyószelet képében, jó pohár sörral kísérve Székely nagypapánál, azaz Székely Endre nyugalmazott kántortanítóéknál. Hát így festettek a tyúktól a disznócombíg tartó keretes szerkezetbe zárt kulináris örömeink Alcsíkban.

Mostani expedíciómban nem volt efféle aritmia – ha csak annak újraélesztése nem, hogy hol van már 1968, az érettségi, s hol az ifjúság? Szerencsére fiatalokkal lehettem, építésszel, tájépítésszel, kertészekkel, helyiekkel és lelkes civilekkel, akik Magyarországról és Erdélyből jöttek, Szombathelytől Magyarácsán át Csíkcsatószegig, Gyimesközélpokig. Kedvesek és nyitottak voltak és úgy dolgoztak, mint a mesében.

A kaláka tervében a malomépület rekonstrukciója, vezetékes víz kiépítése, a csúr padlózása, a Tusnád-pataka tisztítása, lépcsőzése, színpadépítés, tófürdő, hordó-napozó

készítése szerepelt, a mocsaras malomrét vízháztartásának rendbetétele, egyáltalán, a régi Kutas-kert s a Malomtanya és környékének rehabilitációja. A tanya környéki 3 hektáros területre Misiék már százötven gyümölcsfát el is telepítettek – almát és körtét, jórészt Énlakáról, Szávai Márton tanító úr gyűjteményéből. Ő az udvarhelyi gyümölcsök nagy ismerője, szaporít és kis számban árusít is. Esténként táncházz, tánctanulás és éneklés folyt helyi zenekarokkal és táncosokkal, merthogy a lázárfalvi tanya, többek közt tánctábor is lesz Misi kétezer, tanulni vágyó kisdíákjának. És minden napra esett egy-két előadás is, elvont vagy nagyon is gyakorlati ügyekben, ahol a tájjal, környezettel, mindennapi életünkkel kapcsolatos témák szerepeltek napirenden.

Ültünk a hatalmas, legalább száz éves pónyik-fa alatt, amely a nagy kertet szerteágazóan úgy centralizálta, ahogy a fejedelem uralja saját udvarát és beszélgettünk. A régi gyümölcsök nagyszerűségéről, kerttörténetéről, mindenféle biodiverzitásról. Az éteri tisztaságú poétikus környezetben könnyű volt a táj értelméről és sorsáról meditálni – bármerre néztünk is, szelíd és aranykort idéző fákat, füveket, patakat és felhőket láttunk és a szisztematikus emberi munka nyomait. András Misi és társai utópiája, gondoltam a pónyikfánk alatt üldögélve, talán ma a lehető legkorszerűbb idea. Nem harsány és a legkevésbé sem tolakodó. Nem ígér gyors sikert és felhőtlen gazdagságot. A kaláka viszont a közösségi öröm átélhetőségét adja, ahol az uralkodás kényszere helyett a spirituális távlatok hívásai a legerősebbek. Merthogy helyet teremteni és saját tájunkt következetességgel belakni a legszebb emberi dolgok közül való.

Ambrus Lajos (József Attila díjas író)

ÉPÍTÉSZETI FELADATOK A TANYÁN

Nagyon örültünk, hogy a kalákák minden estéjén megjelent a falu ifjúsága és teljes lelkesedéssel adták magukat a táncnak és az énekelésnek. A fiataloknak már nem csak a kocsmá és az internet, hanem egy a szerves kultúrát és értékeket újraélesztő találkozási lehetőség is adódik.

A feladat a tanya épületeinek átépítése, bővítése, esetleg új épület építése volt úgy, hogy megtartsuk a hely varázsát, és lelkületével azonos nyelven találjunk helyet mindennek. A munkák több éven át, s csak részben épülnek kalákában. Idén nekikezdünk a csűr, a nagy táncterem bővítésének. A csűr már régebben beton sávalapot kapott, s most egy bedeszkázott földemmel padlást, ahol a hatalmas szénában a legjobbakat lehet aludni. Belső feljárt készült hozzá, majd a csűr két

oldalán egy-egy fedett kültéri szárnyat terveztünk oktatóhelynek, kisszínpadnak és étkezőhelynek használható. A hagyományos erdélyi ácsszerkezetek és ácskötések adják a lényegét. Terveink szerint hasonló stílusú fürdőház épül majd, pénz híján egyelőre a patak feredő készült el.

A hely érdekességei a hordóépítmények. A ház urának szerelmei, a hatalmas, másra már nem használható boroshordók új életet kaptak, ebből épült a feredő medencéje, a budi felső építménye, a szétesettek darabjaiból meglepően kényelmes kerti bútorok. S ha csak az egyik végét ütöd ki, fektetve egy kuckó, alvóka. Végtelen nyugalom és biztonság van ebben a térformában, mintha az anyaméhben volnál.

Az istállóból kézműves ház lesz. A malom a képzéseknek biztosít fűthető helyet, marad egy konyha, s jut hely irodának, hálóhelynek, továbbá egy oktatóhelyiségnek, gondnoklakásnak s kiállítóteremnek. Egy új nyári konyhával próbáljuk a nyári étkeztetést megoldani. A szabadtéri kemencében finom kenyereket sütöttünk. A malomépület felújítása a szokásos kérdéseket veti fel: jobb hozzá sem nyúlni, míg össze nem dől, vagy lebontani és újat építeni: újítgatjuk. Próbáljuk megmenteni a ház atmoszféráját, lelkét. Másrészt rövid távon csak ez elérhető. Ami a legsürgősebb, a talajvizektől mentesíteni a házat, földmunkákkal és drénezéssel.

Dékán Diána (építész)

A TANYA KERTJÉNEK ÉLETRE KELTÉSE

A helyiek közül van, aki Tókertként, van aki Malom-tanyaként emlegeti. Ahol egykor virágzó élet folyt, s a patak segítségével a molnár a falubeliek lisztjét őrölte, 2006-ra csak a buja, zöld kert maradt a lepusztult malomházzal, csúrral és istállóval. A legnagyobb értékek a hatalmas pónyik almafák.

A tánctanoda története is az almafák alatt kezdődött, itt született meg róla az álom, meg a kézműves műhelyről, ar-

ról hogy egy egész Erdélyben hiányt pótló néptánc-központ épüljön fel itt. Tavasszal az alapítvány több mint száz hagyományos fajtájú gyümölcsfát ültetett el a helybéli gyermekekkel, s az öreg almafák alatt hallgathattuk Ambrus Lajos előadását gyümölcskultúránkról, tájkultúránkról.

Mikor a szervező csapat kora tavasszal először járt Lázárfalván terepszemlét tartani, feltűrt gatyaszárral kellett átkelnünk a patakon, mert a pallóhidat a tavaszi áradások magukkal sodorták. A tanya újjáélesztését a pallóhid építésével kellett kezdeni. András Mihállyal sok-sok átbeszélgetett éjszaka során alakítottuk ki a kert koncepcióját. A legnagyobb feladatot a vizek foglалása, a források tisztítása, a vízelvezetés megoldása jelentette. A fahordók egyikéből készült a kis napozó pallóval körükerített fürdő a gyermekeknek.

Élő fűz vesszőkből formáltuk meg Boldogasszony Anyánk élő szobrát, amely alatt edénybe gyűlik a forrásvíz, s innen csordogál tovább a fűz vesszőkkel kifont Emese árokban, amely további kisebb-nagyobb források vizét gyűjti össze, és vezeti az egykori tóba. A legbővebb vizűt – az Emese-forrást – befoglaltuk. A birtokot határoló patakhoz lejárót és kiemelhető stéget építettünk, amely áradás idején felhúzható a felette magasodó fára, hogy ne vigye el a víz. Ez a hely alkalmas feredőzése.

A kaláka során hívtuk Lázárfalva közösségét, a fiatalab-
bak nap mint nap jöttek segíteni, számos család szállással, tisztálkodási lehetőséggel támogatott. A gyermekeket bevon-
tuk a patak tisztításába, ami sajnos kifogyhatatlan munkát jelentett; törekedtünk arra, hogy a környezetünkre való odafigyelésre és felelősségre ébresszük a fogékony lelkeket.

A rendszeres tánctanítás és énektanítás vonzóvá tette a kalákát a helybélieknek. A távolról érkezők belekóstolhat-
tak a csíki táncrendbe és gyermekjátékokba. A munka után
örömmel fogadtuk a helyi tiszteletet és a csíksomlyói ferences atyákat, akik az elkészült munkák megáldására érkeztek.

*Szabó Ágnes és Tikk Dóra
(tájépítészek, Pagony ill. Ars Topia Alapítvány)*

TIZEDIK – CSÍKSOMLYÓI – KALÁKA

Az élet úgy hozta, hogy idén a négy kis kaláka mellé az eddigi legnagyobbat szerveztük meg Csíksomlyóra. Már egy ideje mondogatja Potozky László barátunk és támogatónk, a Polgár-Társ Alapítvány igazgatója, hogy a csíksomlyói Barátok feredejének kellene nekilátni. A csíksomlyóiak egy csoportja is ezt fontolgatta, a csobotfalviak, fellelkesülve fürdőépítő sikerükön, szívesen segédkeznének a munkában. Szerencsére összehozott a sors két csodálatos, tisztalelkű somlyói fiatallal, Mátéffy Eszterrel és Dobos Attilával, akik évek óta művészi látással fotózzák, filmezik, dokumentálják és kutatják a hely értékeit, féltve figyelik a Somlyó hegyén zajló, nem feltétlenül pozitív eseményeket. A hegy lábánál élő klarissza nővérek is hasonlóképpen szemlélődtek, várva valamiféle pozitív változást, s nem utolsósorban a ferences testvérek, akiké a terület. Csíkban tevékenykedő építész barátainkkal is sokat beszélgettünk arról, vajon közigazgatásilag a Csíkszereda városhoz tartozó Csíksomlyó hogyan óvható meg azoktól a tendenciáktól, amely éppen a hely kultikus, kulturális és természeti értékeit, táji és városképi adottságait veszélyeztetik.

Mindezzel egy időben Antal Attila alpolgármester nekem szegezte, kellene kezdeni valamit Somlyón, de vajon a kalákázás nem kerül sokba? Minderre csak egy választ lehetett adni, a kaláka az egyedüli forma, amely ezt a sokrétű, kényes problémát gyorsan és a szereplők közös költségviselésével fel tudja oldani, s oly módon rendezi a dolgokat, hogy mindenkinek csatlakozni tud hozzá, s a siker is mindenkié. Közös kalapba kell betenni a municiót, és szándéknyilatkozatot tenni, ki mit vállal. Felkerestük Leander atyát, a csíksomlyói

ferences kolostor rendházfőnökét. Szerényen, csendesen, de annál elevebb tekintettel meghallgatott, aztán beleegyezését adta és feltétel nélküli bizalommal. Télen ültünk le először egy asztalhoz, a Polgár-Társ Alapítvány csíkszeredai irodájában. A csapat hamar összeállt, ugyanígy a megoldandó feladatok, a költségbecslés. Ekkor már láttuk, nincs visszakozás, az eddigi legnagyobb kalákára mondtunk igent. A felvázolt feladatokhoz több száz emberre van szükség.

Mit kellene tenni? A felgyülemlett feszültségeket és kezelhetetlen állapotot feloldani, a helyet megfeleltetni saját szellemének. Csíksomlyó hegye a székelység, a Kárpát-medencéből ide zárandoklók szent hegye. A csíksomlyói búcsú a legnagyobb zárandoklatok egyike, de egész évben nagy forgalma van a helynek. A hegy lábánál feltörő forrás kútjáról naponta sokan viszik a vizet. Megjárják a Kisomlyó kálváriáját. Felmennek a nyeregbe, a Nagysomlyóra. Aki csendben megtette már egyszer ezt az utat, tudja miről van szó. Egy ideje nagyobb rendezvényeket, rockoperákat is szerveztek ide. A mai használat gyakran nem vesz tudomást arról, hogy a Somlyó ősidők óta szent hely, és ma is a békét keresők zárandokhelye. Megjelentek a motorosok, autósok, zajos táborozók. Egy-egy rendezvény után a helyért felelőséget érző helybéliek hetekig szedik a szemetet, a gyógynövényekben gazdag hegyoldal gyeptársulása már alig tud regenerálódni. Így sokak kívánsága teljesül, ha rendbe tesszük a Barátok feredejét és a zárandokkertet.

A feladat nagyságát mindnyájan átértük. Hetekig, hónapokig, egészen a munka megkezdéséig gondolkodtunk rajta, mit, hogyan csináljunk. Hogy lehet egy ilyen helyhez megfe-

elő alázattal hozzányúlni? A pünkösdi búcsú tapasztalatai, a sok-sok beszélgetés, a helyre való ráhangolódás segítette az előkészítő csapatot. Végül összeállt a terv, sor került a falufórumra, ahol bemutattuk elképzeléseinket, kértük mindenki együttműködését, véleményét. A teremben mély támadt, majd egy idős helybéli felállt és ennyit mondott: Megértettük, így jó, így kell legyen! És így is lett.

Dobos Attila, Mátéffy Eszter, meg a Csíksomlyó Egyesület tagjai házról házra jártak, szállást, ételmezt, adományokat gyűjtöttek.

A kaláka alatt a munka olyan felfokozott lelki és fizikai állapotban zajlott, amiről nem nagyon lehet írni. Lehetetlenül lehetetlenebb problémák merültek fel – váratlanul darut kellett szerezni, az egyetlen ingoványon is közlekedni képes gép beborult az árokba – mégis mindenre adódott megoldás, mindig akadt segítőkész ember.

A kaláka menete az eddigiekhez hasonló ritmusban és

program szerint zajlott, azzal a különbséggel, hogy itt a napot ki-ki tetszése szerint kezdte: ki a Nagysomlyó csúcsára felkapaszkodva, ki a klarissza nővéreknél zsolozsmával, ki a kegytemplomban a ferencesek reggeli miséjével. A munka alatt Németh Tamás tárogató és Istvánfi Balázs dudás barátunk zengették a helyet. Az esti talpalávalót Antal Imre, Beáta és Ónodi Tibor húzták. A helyet őrző hollók minden nap cserrenéssel igazolták a napot.

Legutolsó este a medencés csapat reflektorokat szerelt fel, hogy éjszaka is menjen a munka. Csodálatos, hűvös és varázslatos, augusztusi este volt, a medencében bugyogott már a tiszta víz. Éjfél után kijött egy helybéli legény két tálca kenyérral, majd felállt az állásra és napfelkeltéig a tetőt fedte, míg a kalapáccsal a kezében el nem aludt.

Tudtuk, hogy nem készülünk el mindennel, de azt is tudtuk, hogy a kaláka ettől kezdve megállíthatatlanul folytatódik. Az avatóünnepségre érkezők öröme a kaláka legmeghatóbb pil-

lanata. Fáradtan és nagyon boldogan gyűltünk össze este a fürdőnél, egyenként megmártóztunk a csodás erejű vízben. A víz alá merülés ezen a helyen a megkeresztelkedés érzését adta: a munka szellemiségétől áthatva mindenki, aki részese volt ennek a kalákának, új emberként folytathatja napjait.

Szervezők: Herczeg Ágnes, Tikk Dóra, Jánosi Csaba, Dobos Attila, Mátéffy Eszter, László Viktor, Kovács Áron, Hegedűs Alice, Barabássy Somogy Örs, Nagy György, Gergely Csaba, Dékán Diána, Csaba Kinga, Sólyom Barbara, Kolozsvári László, Tiboldi András, Tóth Péter, Balogh Miklós, Nagy Livia, Potozky László, Forró Botond, Lovassy Zsolt

KALÁKA A KÖZÖSSÉGÉRT, A KÖRNYEZETÉRT ÉS A HITÉRT

Ötven év kommunizmusa, majd a több mint 16 éve tartó, túlságosan elnyúló átmeneti időszak, mély sebeket ejtett a székelyföldi tájon, valamint az egykori rendtartó és egymást segítő közösségeken. A globalizáció negatív hatásai felerősítik a zűrzavart, amely környezetünket, közösségeinket, és ezáltal lelkünket uralja. Ezért van szükség az olyan kezdeményezésekre, amelyek integrált módon képesek újjáéleszteni a cselekvő közösséget, megvédeni a tájat, a környezetet, hagyományos értékeinket, amelyek visszahozhatják a régi szép világot, amelyet a harmónia uralt és amelyben még képesek voltunk odafigyelni egymásra, értékeinkre, környezetünkre. A csíksomlyói Barátok feredőjének újjáé-

pítését kivitelező nagyszabású kaláka, valamint az elmúlt öt év székelyföldi kalákái ezt szolgálták. A kalákák által felújított hagyományos ásványvízfürdők szerves részévé váltak az első székelyföldi *zöldútnak* a Borvízútnak. A Barátok feredőjének megépítése jelentette számomra talán a legmaradandóbb élményt. Felemelő érzés volt támogatni, és aktívan részt venni ebben a kezdeményezésben. A több mint 150 magyarországi és helybéli önkéntes tíz nap alatt olyan alkotást hozott létre a Somlyó lábánál, amelynek el kell gondolkodtatnia az oda látogatót, hogy milyennek is kellene lennie a méltóságos, a fenntartható életnek, a Teremtőtől kapott Földhöz való viszonyulásunknak. Az őseinktől örökölt, majd elfelejtett, jelenleg éledező kaláka-mozgalom, a belőle fakadó közösségteremtő és -formáló erő talán a legkiválóbb eszköz, mely e célok elérését segítheti.

A fürdőépítés minden mozzanata kalákában történt. A kezdeményezéstől (a csíkszeredai Polgár-Társ Alapítvány, a budapesti Ars Topia Alapítvány és a Csiki Természetvédők és Természetjáró Egyesület részvételével) az ötletek kidolgozásáig és tevékeny támogatásáig. Itt kell említenem a csíksomlyói ferences barátokat, Csíkszereda önkormányzatát, a Csíksomlyó Egyesületet, a csíksomlyói közbirtokoságot, a Pogányhavas Kistérségi Egyesületet, a Csobod Öröksége Egyesületet, valamint külön Dobos Atillát és Mátéffy Esztert. Csíksomlyó és Csíkszereda közössége is jelesre vizsgázott. Több mint 80 magyarországi önkéntes, 350 helybéli lakos valamint 33 helyi cég járult hozzá valamilyen formában a kaláka sikeréhez. Volt, aki szállást adott,

volt aki pénzzel, szerszámokkal, építőanyaggal és nem utolsósorban kétkézi munkával. A munka esőben, sárban is lelkesen folyt, mindenki a lehető legtöbbet préselte ki magából, hogy a zarándokkert megszülessen. Ennek az óriási összefogásnak köszönhető, hogy ilyen szépre sikeredett a Barátok Feredeje, a Borvízút újabb ékessége. Köszönet érte mindenkinek!

Potozky László
(Polgár-Társ Alapítvány igazgatója)

A BARÁTOK FEREDIJE MEGNYITÓJÁN, 2006. AUGUSZTUS 13-ÁN, VASÁRNAP EL- HANGZOTT KÖSZÖNTŐ

Kedves Csíksomlyóiak és lélekben Csíksomlyóiak!
Sokak megszólítására és komolyan megfontolva vállaltuk a feladatot, hogy a Somlyó lábánál elterülő, egykori Barátok feredejét felélesszük, a forrásokban gazdag területet művelésbe vegyük.

A Teremtő Atya az emberre bízta a természetet, hogy azt művelje.

Sokan jönnek ide e csodás gyógyerejű kúthoz vízért és viszik nap mint nap. Vajon mit hoznak magukkal cserébe, mit adunk vissza a helynek?

Csíksomlyó szent hely, zarándokhely, mégis, ha őszinték akarunk lenni, csak kihasználjuk. Szemetes és zajos az ide nem illő rendezvényektől, tevékenységektől.

A Kárpát-medence tájának e kiemelt pontja csendre és rendre hivatott. Ahol béke van, s ha csendben vagyunk, meghalljuk a Teremtő szavát: „És megismertettem velök a te nevedet, és megismertetem; hogy az a szeretet legyen bennök, amelylyel engem szeretted, és én is ő bennök legyek.” (János 1.26.), s az üzenetet: „Ne féljete az Élettől!”

Aki fél az élettől, nincs jelen a világban, vagy a múlt rabja vagy jövőbe vetített vágyai vezérlik, és cselekvésképtelen. Ez a kalákás csapat nem fél az élettől. Meri meghallani és elvégezni a feladatot. Voltak és vannak kritikusok, akik nem értik, mert nem éltek meg a közösségért folytatott munka szentségét. Ez a munka ima. Istent dicsérő tevékenység folyt itt. Az ideérkező és itteni több száz kalákás magának és világnak is bebizonyította, hogy lehet tíz nap alatt hihetetlen dolgot művelni, önkéntesen, fizetség nélkül. Ajándékpénzből, ajándékmunkával jött létre minden. A kaláka Csíksomlyón csak most kezdődik. Mi idejött, s lelkünkben csíksomlyóivá vált kalákások szívünkben visszük magukkal mindazt, amit megéltünk. Az itt maradóké a feladat, hogy folytassák a munkát, ápolják, gondozzák, őrizzék a helyet. Szeretettel, alázattal és sok munkával.

Két kert jött itt létre. A keresztúttal szemben, az életfánál kialakított térről székelykapun át jutunk az egyik kertbe, ahol rózsafüzérút, Napóra, Holdóra, élő fűzépítmény és táblákra festett imádságok várják a látogatókat. A másik kert a kút melletti teresedésről indul. A Barátok betemetett fürdőjének helyén bővízű forrásra építettünk egy nagyobb és kisebb medencés kertet, élőfűzből köpenyes Madonnát.

Köszönjük, hogy itt lehettünk s reméljük, hogy a ferences testvérek és a klarissa nővérek imája és az itt lévők lelkessége őrzi tovább Csíksomlyó csendjét. Külön köszönjük Leander testvér feltétel nélküli bizalmát és szeretetét, és kívánunk sok erőt a továbbiakban is nemes feladatához.

Kedves kalákás Barátaim, vagy mondhatom, Testvéreim! Potozky Laci az egyik nap azt mondta, olyan, mintha

testvérek lennénk. Igen, együtt dolgoztunk, együtt ettünk és imádkoztunk. Csak annyit mondhatok, hogy köszönöm, csodálatos volt Veletek együtt átélni mindezt!

Amikor leszületünk a Földre, anyai karba születünk, édesanyánk karjába, és soha nem leszünk árvák, mert ahogy az ének zengi „...Nem vagyunk árvák, van Édesanyánk, ki a magas Mennyekből gondot visel ránk, fehér rózsza szál, Mennyből leszálltál, csíksomlyói templomban kivirágoztál...” Amikor leszületünk, a Föld egy pontjára érkezünk, egy helyre, ahová örökké tartozunk, a Kárpát-medencébe.

Isten áldása legyen mindannyiunkon!

Herczeg Ágnes

CSÍKSOMLYÓ BARÁTOK-FÜRDŐJE, FERENCESEK-FÜRDŐJE

A Kis-Somlyó hegy lábánál fakadó borvízforrástól, a Lobogótól délre, 50 méter távolságra volt a Barátok-fürdője, amelynek a korhadt fagerendás medencéje az 1980-as években még állott, de az utóbbi évtizedekben a medencét betemették. Helyét egy betongyűrű jelzi, amelyben a megzabolózott lobogó borvízfürdő vize fortyog. Vitos Mózes is említést tesz a fürdőről: „...bő forrással buzog fel a Szentferencrendiek kaszáló helyén az úgynevezett barátok fürdője, melyet az ősi Szentferencrend tagjai állandóan jól bekerítve és jó karban tartva használnak. Jelenleg a használati jog fenntartása mellett a fürdő át van adva egy somlyói intelligenciából alakult részvénytársaságnak, mely társaság által gondoztatik és tartatik fenn. A kihűlésből keletkező különféle bajokban a legrégebbi időktől fogva sokan eredménnyel használták és használják.” Bányai János 1941-ben a Székelyföld írásban és képekben című könyv Csíkszereda és Középcsik fejezetében írja: „Híres nevezetes a nagyköpübe foglalt Somlyói borvíz, amelyet korsókban szállítanak be az előfizető megrendelőknak minden reggel a házhoz. Alatta egy deszkabódés borvizes medence is van, a Barátok feredéje.” Csajághy Vilmos Az 1941–42. évi erdélyi ásványvízkutatások eredményei című tanulmányában

részletesen ismerteti a ferencesek fürdőjét: „deszkával kibélelt 3x6 m-es medence. A leeresztett medence aljáról feltörő víz szabad szénsavtartalma: 1.400 g. Kénhidrogén: 0.0017 g. A víz hőfoka: 15,4 °C. Ugyanakkor a levegő 22,5 °C. Az erős gázfejlődéstől a vize állandóan zavaros”.

(Részlet Jánosi Csaba Székelyföldi fürdők, gyógyhelyek c. könyvéből)

NÉHÁNY GONDOLAT CSÍKSOMLYÓRÓL

Az élet úgy hozta, gyakran járom Gyergyószentmiklós és Gyimesközéplak között a gyönyörű tájat. Csíksomlyót így messziről kerülgetem. És csendesen, de olykor felháborodva szemlélem, mi történik körülötte. Ebben a tájban benne van a történelem, az én népem történelme, és ebből magasodik ki Somlyó, katolikus hitükhöz makacsul ragaszkodó eleink hálaadó pünkösdi búcsúja, ami a világ első vallásszabadságához vezetett.

Méltóságos a hegy! És gyalázatos a viszonyunk hozzá.

Csíkszereda és Csíksomlyó fele közeledve, teleobjektívet használva, tendenciózus fotókat készítek a műútról: előtérben kékszínű, hullámbádogból készült konzervdoboz-autójavító műhely, háttérben a kéttornyú kegytemplom; előtérben óriásira nőtt transzformátorállomás takargatja a mögötte magamagát nem reklámozó pápai bazilikát, a következő kép premier plánjában aszfalttöltő állomás, mögötte alig látszik a kegyhely. Aztán jön a következő kép, óriási homokhegy, alig kandikál ki fölötte a somlyói két torony sisakja, aztán ötven méteren belül a következő, előtérben a városi szeméttároló rendetlensége vonja el a figyelmet a zarándokhelyről. Lecserélem a teleobjektívet, nagylátószögűre váltok: a városszéli új ízlés szerint épült házak pisztácia-, barack-, erdeigyümölcs- és eperfagyi színeikkel, rikító kakofóniájukkal nyomulnak a háttér szürke, méltóságában felmagasodó somlyói, és az ezzel kiegyensúlyozott kapcsolatban levő hófehér csobotfalvi temploma elé. (Hál'Istennek, rengeteg helyről lehet a Somlyót és a kegytemplomot úgy fényképezni,

hogy érződjék, a székelyek szent helyéről van szó.)

Építészként szegezem magamnak a kérdést: most, amikor a műemlékvédelem az egymást követő chartáival eljutott a kultúrtáj védelméhez, miért nem nyilvánítják a kegyhelyet, a hegyet, a hegyre felkapaszzkodó kálváriát kultúrtájájjá? Egyébként szinte az egész Székelyföldet azzá lehetne nyilvánítani, eszközt adva ezáltal autonómiáért harcoló politikusaink kezébe.

Aztán léptéket, országot váltok: mi történne, ha a japánok ezt tennék szent hegyükkel, a Fujival? Valahogy nem teszik, eszük ágában sincs! Somlyó a mi örökségünk – nekünk sem kellene! Kérdés, hogy fér meg egymással az örökségvédelem és a turizmus-orientált fejlesztés Csíksomlyó esetében. Mert például a székelyharisnya esetében elképzelhetetlen: próbálja meg valaki továbbfejleszteni az én nagyapai örökségem, a csomafalvi szürke zsinóros székelyharisnyát. Gasztronómia terén van sikeres próbálkozásunk: a diós, kókuszos, mákos kürtöskalács továbbra is kürtöskalács, lassan a világ minden részén ismerik, s nem vitatják, hogy székely étel, hagyományosan készül. Azért hoztam fel ezt a látszólag ide nem illő példát, mert arányokról, jó ízlésről van benne szó.

Térjünk vissza Csíksomlyóhoz: itt is arányokról és megfelelő funkcióválasztásról van szó. És apró részletekről: ha a kezdet kezdetén említett, a képek előterében megjelenő beruházásokat az út másik felére telepítették volna, hogy ne essen az úttest és a kegyhely közé, és a most épült házak ríktó színei nem visítanának, hanem mértéktartóak maradnának, továbbra is bárhonnán nézve méltósággal volna a székelyek szent helye Csíksomlyó. És ez rajtunk múlik, hisz ez a mi örökségünk!

Ilyen szempontból a csíksomlyói kaláka – bár még nem teljesedett ki a munka eredménye – nagyon sikeres beavatkozás. Mert a mi lesz veled, Csíksomlyó? kérdésre közösségi döntésnek, közösségi akaratnak kell megfelelnie. Remélem, egyre többen leszünk, akik tudjuk: rajtunk is múlik, hová, mivé alakul Csíksomlyó!

Köllő Miklós (építész)

A HELY SZENTSÉGE

Mindennapi tapasztalataink közé tartozik, amint utazunk metrón, aluljáróban: nyomasztó hangulat fog el, fejfájás kerülget. Az Alvilágban érezzük magunkat, a bűnben.

Mikor erdőben haladunk, hús, kedves, megnyugtató hangulat lep meg. Makovecz Imre sárospataki gimnáziumában szaladt ki idős rokonom száján a mondat: mintha erdőben járnék... Goethe mondta: ha az ember jó épületben jár, azt bekötött szemmel is érzi. E helyeken lények laknak, lényekkel találkozunk, de megnevezni nem tudjuk őket.

A hely

A helynek jelentősége van. A templomokat fontos helyekre építették. Hol volt Salamon temploma, az égi és földi tudás összességének képe? Úgy mondják, a templom a világ alapkövének épült, az égi rend mintájára. Három része volt: a szentély, a templom, az udvar. A szentély az ég tükörképe volt, a templom a földé, az udvar az alvilágé. A szentélybe csak beavatott pap léphetett, az illetéktelen behatoló, aki alkalmatlan volt az Istenséggel szemtől-szembe való találkozásra

– szörnyethalt. A templom és a zsidóság sorsa egyggyé vált: a templomot lerombolták, először Krisztus előtt 587-ben. 33-ban, Krisztus megfeszítésekor a templom kárpitja felhasadt, a Szentély, azaz az Ég titka megnyílt. Az újjáépített szentélyt Krisztus után 70-ben végleg lerombolták. A zsidóság szétszórattott. Heine mondta: *a Tóratekerccs a hordozható haza*. A zsinagóga már nem templom, csak gyülekezeti tér. A templom már csak a mennyei Jeruzsálemben áll.

Azok az előkészületek, melyek ma Salamon templomának visszaépítését célozzák, a mennyei Jeruzsálem helyett a földi Jeruzsálemet akarják a földi paradicsom – az Új Világrend – fővárosává tenni, s ez a gesztus imígyen nemcsak megismétli majd a megfeszítés tragédiáját, mikor Krisztusban nem ismerték föl a Messiást, és földi királyt vártak helyette, hanem ezáltal a trónusra az Antikrisztust ültetik.

Vannak szent helyek, melyek elvesztik szentségüket. A *Ji king* szerint a kínai bölcsek egyszer csak hírül adták egy város halálát, noha abban vígan zajlott az élet, ők mégis sürgős elköltözést javasoltak. A város halálát az a pillanat jelentette, mikor az oltárok elhallgattak. A piramisok és a katedrálisok helyei a csillagképek Földre vetített alakzatait mutatják. A piramis nem sírkamrának épült, hanem beavatóhelynek. A beavatáshoz megvárták azt a konstellációt, mikor a Naprendszer bolygói mind egy, a piramis csúcspontján át húzott merőleges vonal mentén sorakoztak fel.

A kelta druidák a dolmenek – kőasztalok – alatt állva találkoztak az égi és földi misztériumokkal. Ők ismerték a jelek, a szimbólumok tartalmát: a szimbólumok hártják két világ határán – e jeleket mindkét oldalról – az evilágról és a túlvilágról is látni. Azért kell az embereknek megtanítani még

evilági életükben a szimbólumokat, mert azok segítségével fognak majd eligazodni a túlvilágon.

A régi Goetheanum Közép-Európa közepén álló szentély volt. Az új Goetheanum nem szentély, csak üres sírbolt. Aki szentélyt csinál belőle, hazudik. Legalább akkorát, mint az, aki vissza akarja építeni Salamon templomát.

Lények laknak körülöttünk, akiket nem látunk, csak hatásaikban érzünk. Ők viszont látnak minket. Gondoskodásunkra, szereteteli tevékenységünkre szorulnak.

Hétköznapjainkban használjuk az elektromosságot és az általa hajtott gépeket. A gépekben kényszerítjük a láthatatlan elektromos és mágneses erőket, hogy dolgozzanak nekünk. Mint az elektronika nyelve is mondja: utasítást, parancsot adunk. Sőt: *power on*, azaz szó szerint: a hatalom rajta. Ez más minőség, mint a kérés.

A tudomány azt tartja, hogy az ember idegrendszerében idegáramok dolgoznak, de ez tévedés. Vannak ott idegáramok, de nem eredendően. Ahimáni lények ezek, a doppelgängerok, akiknek nincs testük, ezért szükségük van az emberre. A Föld kell nekik. Használják minket, de a haláltól félnek. Ők okozzák a szervi megbetegedéseket. Vannak úgynevezett luciferi lények is, ők a neurózis okozói.

A Föld élőlény. Nem így tanultuk. A Földről csak geológiát tanultunk, ez azonban csak a Föld csontvázát mutatja. A Föld, mint lény hat a rajta élőkre, méghozzá differenciáltan, az emberre közvetve, a doppelgängerekre közvetlenül. Vannak gyógyító és ártó helyei. Írországot Ábel szigetének nevezik, Szicíliát Káin szigetének. Írországból a luciferi hatás a legendák szerint nem érvényesül; valójában

igen, de csak mérsékelten. Erre utal a legenda, mely szerint Szent Patrik az ír szigetről a tengerbe űzte a kígyókat. Tény, hogy az ír szigeten ma sem él egyetlen kígyó sem, a kételkedő természettudósok által odavitt csúszómászók is néhány nap elteltével elpusztulnak. Szicíliában más hatások működnek. Nem véletlen, hogy a sziget a központja a ma már világméretű maffiának, illetve a Cosa Nostrának. Klingsornak, a Ring gonosz hősének vára Szicíliában van, helye a mai Reggio di Calabria környékén található.

A doppelgänger születésünk előtt költözik belénk, e lények ízlésük szerint, a geográfia mentén választanak maguknak testet. Ezért a gyógyításnak is földrajzilag eltérőnek kell lennie. Az utolsó ilyen gyógyító Paracelsus volt. A helyek érzékelése elhalványult a IX. századtól, ez alól kevés kivétel maradt, ilyen Írország és Erdély. Amerika – ahol erős földmágnesesség működik – a XII. századra elfelejtődött, azaz tudatosan eltakarták az emlékezet elől.

Mit tudunk Csíksomlyóról?

A Kis-Somlyón pogány kultusz hely volt, mely békés metamorfózissal keresztény kultusz helyé vált. A zarándok helye a magyarság szent helye, identitásunk része. Ha veszélyben érezzük a hazát, itt gyűlünk össze fohászkodni. Csíksomlyó az a magyarságnak, ami Koszovó a szerbeknek. Hiába került politikai határon túlra, elválaszthatatlanul a miénk. E helyre csak emelkedett lélekkel, tiszta szándékkal lehet jönni. Ekkor van esélyünk rá, hogy megtisztuljunk, erőt kapjunk. Igen, itt erőt kapunk. Ezért fontos a helyet megőrizni olyannak, amilyen. Ezt a missziót végzik a ferences atyák, a hegyen élő remete, a zarándokok, a csángók. Ma a hagyomány végleg elpusztult, a régi érzékenység tompul, de egyesekben új érzékek ébrednek. Az ideseregők nagy része nem világos tudattal jön, sokan a vallási turizmus divatja miatt. Így lehetünk tanúi a zarándokútvonal mentén születő zsidóvárnak, és sok olyan kísérőjelenségnek, ami mind a figyelmet elterelni hivatott. Így lehetséges, hogy a napfelkelte várására hajnalban a nyereg felé igyekvő zarándokot a domboldalban sátrazók felől hangos diszkózene fogadja. A felkelő Napot, s a benne megjelenő napba öltözött asszonyt földön ülő moldvai csángó asszonyok éneklő szigete várja. A szent áhitatot furcsa jelenet zavarja meg: a derengő hegygerinc és a feléje néző arcok közé kis csoport ékelődik: fényképezőgépek csattognak, vakuk villannak, kamerák pittyegnek. Az asszonyok átnéznek a fejük fölött, a nem látható világ felé, s énekelnek tovább. De egy asszony tekintete a fény felől elfordul, s barátságos arccal a kamerába néz, annak énekel. A szentség korrupciója megkezdődött. Az áhitatból rövidesen műsor lesz, érdekesség, egzotikum, halott hagyomány. A halálérő beékelődik, halott képre rögzíti a leírhatatlant, megpróbálja megőlni azt. A csendben várakozó zarándokok közt sok turista nevetgél, lapos üvegét előhúzza kertyint, tréfálkozik. Terepbiciklisták cikáznak a tömegben, bukósikokban. A szemekben tanácstalanság. Idejöttek, de nem tudják, miért. Amikor a felkelő Nap a köd miatt nem látszik, csalódottan sarkon fordulnak és távoznak. Nem látják a láthatatlant. A hagyomány már nem él, hozzá kapcsolódni nem tudnak, helyén még nem jelent meg új érzékelő képesség, ami pótolhatná. A tudatukban, a szívükben zavar.

Írországban a kultusz helyeken fiatal idegenvezetők kaulauzolják a turistákat. Egyenes tekintetű, komoly egyetemisták, akik halkán, de határozottan figyelmeztetik a látogatót, olyan helyre lép, ahol a holtak lelkei lebegnek, akiket nem szabad megzavarni. Őrzik a hely szentségét. Mi működik a helyben? Nem vagyunk látnokok, nem látunk színről-színre.

A gyógyító helyek a nyitott lélekre és szívre hatnak. Nem tudjuk, nem látjuk, de megérezhetjük, megsejthetjük. Ehhez nyitott szív és figyelem kell. Várják, várjuk a feltámadást, mikor mindenki látni fog és hallani. Addig őriznünk kell e helyeket, nehogy az oltárok időnek előtte elhallgassanak.

Ertsey Attila előadása a csíksomlyói fürdőkalákán

KALÁKA CSÍKSOMLYÓN

A kaláka rövid, villanásszerű építkezés, ahova mindenki annyi segítséget ad, amennyi tőle telik. Ez az önkéntesség adja meg azt a fantasztikus, összetéveszthetetlen hangulatot, amely az építéssel párhuzamosan a résztvevőket lélekben is építi és a munka végeztével közösségé kovácsolja. Különösen fontos ezt az összetartozást megélnünk, anyországiaknak és határon túli testvéreinknek a 2005-ös népszavazás után. Legalább ennyire fontos, hogy az adott falu közössége is magára találjon, és ez által megerősödjön. Ez a fajta közösségépítés a valódi építéssel együtt minden kaláka elmaradhatatlan és igazi célja.

A Kós Károly Egyesülés vándoriskolájából Hegedűs Alice, Nagy Livia, Balogh Miklós vándortársammal együtt a csíksomlyói kaláka tervezésében, szervezésében és az építésben vehettem részt. Mivel ez volt az eddigi legnagyobb a résztvevők és a megépült építmények számát is tekintve, mindegyikünknek jutott bőven önálló feladat.

Csíksomlyón az egykori Barátok feredőjének és környezetének újraélesztése volt a cél. A területet két részre osztja egy kis patak, így a testi és lelki épülésre szolgáló helyeket is kettéválasztottuk. A bal parton épült a gyógyvizes fürdő, a lábáztató medence, valamint megújult a borvízforrás. A jobb parton imádságoskert készült, ahol a keresztutakhoz hasonlóan a rózsafüzérimádságot lehet végigmondani. A főbejárat építményeitől indulva az imádság három fajtája is elkülöníthető (Életfa – feltámadás: Dicsőséges olvasó; Napóra – árnyék – keresztalál: Fájdalmas olvasó; Holdóra – születő fény – Betlehem: Örvendetes olvasó). Az érkezőket a területről és az építményekről szóló tájékoztató fogadja.

Holdóra

Isten fényessége Márián keresztül Krisztusban megtestesülve érkezik a földre. Krisztus születése a fény győzedelmeskedése a sötétség felett. A holdóra feladata, hogy minden látogatót erre az egy mondatra ráébressze. A fény minden nap délelőtt 11 és délután 3 óra között a holdóra padozatára esik. Az árnyékolt felületen a csillagos égbolt jelenik meg közepén a holddal, a betlehemi titokzatos éjszakát idézve. A születő fénynyalábot mindenkor a közepen elhelyezett korong módosítja, amelybe Mária neve van írva. Legmagasabb napálláskor ezen a ponton is átsüt a nap.

Napóra

Krisztus keresztalála. A Mestert a Golgota végtelen kiszolgáltatottságáig és gyötrelméig a tanítványok közül egyedül János apostol követi. Az ő végső kitartására és hűségére emlékeztet mindenkit a napóra. A padozatba székely rovásírással rótt 12 apostolnév közül János helyezkedik el legközelebb a középponthoz. Az Ő neve találkozik minden nap délután 3 óra körül (a megfeszítés időpontjában) a Krisztust formáló sziklatömb árnyékával.

Tóth Péter (vándorépítész)

KALÁKAÉPÍTÉSZE

Minden tudás: felejtés. Ha túl nagy a szabadság, mert túl egyszerűnek tűnik minden, csak magunkra kell figyelni, az emberre, mint a természet szerves részére és alkotóelemére. Olykor megengedhetjük magunknak, hogy mi legyünk a mérce, saját magunk számára. Csak magunkat kell figyelni, hogyan élünk, hogyan szeretnénk, mire van szükségünk ehhez, mi ad megnyugvást nekünk, békét, mitől érezzük biztonságban magunkat, mit szeretnénk látni, ha felemeljük a tekintetünket... Ilyenkor a természetes igényeink alapján tudunk majd *emberit* alkotni, nem pedig *művit*, ami a szakmai előírások százainak szigorúan kontrollált alárendelődése csupán.

Tudást szerezni csak akkor érdemes, ha nem lesz kártekonnyabb az érintetlen nem-tudás állapotánál.

Néha arra gondolok, milyen egyszerű is lenne mindig így élni. Csinálni, amit kell, a hagyományok, az ősök és a természet tisztelete alapján. Tenni azt, ami a dolgunk. Tudva persze: mi is itt a dolgunk. Kelni a nappal, elfáradni estére fizikai fáradtsággal, olyannal, ami jótékony és másnapra kipihenhető. Jó élet ez. Dolgos és kemény, de nagyon igazságos. Magunkkal és másokkal szemben. Hogy annyit adunk és várunk el, amennyi minimálisan szükséges, mert többre nincs erőnk. S ha mégis, az ajándék.

Részemről és Részetekről.

Rózsa Sára (építész)

TIZENEGYEDIK – HOMORÓDKARÁCSONYFALVI – KALÁKA

Orbán Csabával az Unitárius Egyház által szervezett vidékfejlesztési konferencián találkoztunk. Mindketten Kós Károly Testamentumát idéztük, az Agrikultúra kultúrateremtő és kultúrahordozó mivoltát, mindazt az örökséget, ami a tájban és tájat művelő közösségben él és élhet tovább. Orbán Csaba mérnök, az Aratás Reménysége Homoróderért Alapítvány és a homoródkarácsonyfalvi közbirtokosság elnökeként, Kolozsvárról szülőfalujába visszaköltözve végzi országépítő tevékenységét. Kitartóan keresett minket, hogy vegyük be a kalákák sorába a Dungó-fürdőt. A hely történetét és különleges geológiai adottságait könyvében méltató Jánosi Csabával ott járva a hely békéje, a táj nyugalma hatott ránk. Szerencsére a szép feladatra vállalkozott egy lelkes csapat a régi kalákások közül: Csaba Kinga (tájépítész), Gyurkó Ádám (építész), Török Ádám (vándorépítész), Dékán Diána (építész). Az első nap a terepet szemlélő csapat tagjai közé szállt egy galamb. Felröppent, de nem ijedt meg, végül Diána kezére szállt. Így hozta hírül, Karácsonyfalva a béke szigete. Érdemes ide elzarándokolni, megpihenni és a Dungó-fürdő vizébe megmártózni!

A DUNGÓ-FÜRDŐ

A hajdani fürdőt tápláló források Karácsonyfalva délkeleti határában, a Sospatak völgyében tömek a felszínre. A NaCl₂ típusú forrás foglalat nélkül tör a felszínre a forráskúp délkeleti lejtőjén. A helyi fürdő teljesen eltűnt, nyomai se láthatóak. Dungó-fürdőt az irodalomban először Orbán Balázs említi: „a Rika közé benyomuló völgyecske ingoványai közt a gyeptőzegről kibugyogó fekete színezetű gyógyforrás, mely az esőt megzavarodásával jelöli s így a lakosságnak időjelzőül szolgál”. Dungó-fürdön az első deszkaépület 1911-ből való. 1913-ban az Erdély című turistalap 112-es számában Új fürdő a Homoród mentén című cikk feltűnő adatot közöl: a Dungó-hegy lábánál fakadó gáz a meleg vizet két méter magasra lövelli fel. Vass Albert oklándi gyógyszerész a fürdő vizét dr. Ruzitska Béla egyetemi tanárral elemzetteti. 1923-ban a század elején épített fürdőt kijavították. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület természettudományi szakosztá-

lyának 1932-es közleményeiben Bányai János részletesen ismerteti a fürdőtelep rövid történetét és földtani értékeit: „A forrás a többi erdélyi primitív fürdőhöz hasonlóan deszkamedencében foglalva egy pár vetkező kabinnal van befoglalva s a környékbelieknek kedvenc kirándulóhelye lett. A fürdő különben a patak bal partján egy teljesen mocsaras környezetben fekszik. A medence sós vize az állandó metán gázok ömlésétől szinte főni látszik. Közben-közben nagyobb bugyborékokat is vet fel s a fenekét borító iszapban 30-40 cm átmérőjű tölcésereket fúj ki. Az iszapot most is az állandóan felszínre hozó forrás a Dungó-hegy tetejéhez van közel s déli irányban a patak felé lefolyva a náddal fedett mocsarat táplálja. Egy hatalmas iszapvulkán évezredes működésének az eredménye tehát a domb, mely érdekesen a mésztufa és a szürke hamuszerű iszap váltakozó lerakódásából van felépítve. A mésztufában gyakoriak a mai mocsári növények, főként a nádnak bekérgezett darabjai, viszont az iszapos, porlós rétegekből a maival megegyező mocsári csigák moshatók ki. A forrás az itt átvonuló legszélső földgázos antiklinális egyik dómszerű kipúposodásában fekszik s innen is van a víznek a sótartalma és a hatalmas metángáz felbugyborékolása. De egyben beleesik a hargitai erupciós zóna legkülső övébe, ahol még a posztvulkánikus hatásokra széndioxid áramlik fel a föld belsejéből.”

1974-ben dr. Szűcs Károly a következőket írja Dungó-fürdőről: „Szerény téglapületek ad helyet a 4 káddal működő fürdőnek, melynek melegvízzel való ellátását egy nyugalmazott cséplő gőzgép szolgáltatja. A fürdőt egy, a néptanács alkalmazásában lévő személy látja el. Létezik még egy kisméretű szabadtéri medence. De ez fürdőzésre kevésbé alkalmas. Még szerényebb a faépület, 2 szobája kb. 8-10 fürdővendég elszállásolását biztosítja. A fürdőt évente kb. 1000-1200 vendég keresi fel. Jelenleg a fürdőt idült mozgásszervi és nőgyógyászati panaszokkal érkező betegek használják. Vize belsőleg ivókúrára alkalmas idült gyomor-, bél-, valamint máj- és epeút-bántalmakban szenvedők számára is. A mocsaras terület lápját iszapgöngyölésre is lehetne használni.”

Részlet Jánosi Csaba
Székelyföldi fürdők, gyógyhelyek c. könyvéből

HA A FÖLD ISTEN KALAPJA, ERDÉLY A BOKRÉTA RAJTA

Egy falu többet jelent, mint csupán annak lakói, mert közösség az, amelynek tagjai hozzájárulnak a közös érdekek és célok eléréséhez. Egy helység határát nem csak földrajzi fekvése határozza meg, hanem kulturális hagyományai és szellemi értékei. Mi a globalizálódást próbáljuk úgy felfogni, és úgy viszonyulunk hozzá, hogy az ne elfojtsa a helyi sajátosságokat, hanem megmutassa azokat.

Homoródkarácsonyfalva, Hargita megyének Brassó és Kovászna megyékkel határos déli csücskében, a Kis-Homoród völgyében, Homoródalmás és Oklánd között fekszik, Székelyudvarhelytől 30, Csíkszeredától 50 kilométerre.

Jánosfalvi Sándor István a következőket írta a faluról: „A szemben nyugatról előttünk levő meredek kőszikla, melynek tetejéről az ide ösvényen érkező utas csak két lépésével egyszerre hirtelen és meglepőleg tekinthet be nappal a sok cserepes házakkal, két gyönyörű dombon épült két szép templomával ékes, estve pedig a sok ablakból látszó gyertyákkal búbajosan világító mély falura: a kőszikla alatt folyó Homoród vize, mely malmokat hajt (...) sebes és mindenkori bő folyamával, a falu felett keletről levő magas lapos térség, mely alatt a falunak legszebb utcája vonul el, (...) sós-kutas jó határa, jó marha legelője, szép forrásai, fája, mesze, rétei stb., bizonyára méltóvá tették a falut arra, hogy nemcsak régen, de az új időben is e helységnek legfigyelmeltérdemlőbb központja legyen.”

A falu szülőtte, Kelemen Imre így ír Homoródkarácsonyfalváról: „Szülőfalum lakossága mindig földműveléssel foglalkozott és állattenyésztéssel. Különösen a juhászat volt eléggé elterjedve. (...) A lakosság elég szorgalmas volt, különösen az asszonynépség. Lakások, udvarok, kertek elég rendesek és tiszták, gondozottak voltak. A családok egyszerűen éltek és öltözködtek.” Orbán Balázs is megemlíti a „büszke Merke-tető lábainál dombon ülő két templomával

oly szép képet mutató Karácsonyfalva” leírásánál a falu határában található „fekete szinezetű gyógyforrást”.

Az itt létesített Dungó-fürdő kisebb-nagyobb megszakításokkal az 1977-es földrengésig működött, amikor a földcsuszamlás végzetes károkat okozott benne. A 2006. augusztus 30-a és szeptember 8-a közötti fürdőépítő kaláka révén felújított Dungó-feredő a karácsonyfalviak harminc éves álmát váltotta valóra. A felújítást a helyi közbirtokosság kezdeményezte, a közgyűlés eldöntötte, hogy önerőből és bevont külső források révén a valamikori Dungó-fürdőt felújítja, védetté nyilvánítja és gondját viseli.

A homoródkarácsonyfalvi közbirtokosság 2000-ben alakult az 1948-ban megszüntetett hajdani közbirtokosság jogutódjaként. 1040,64 hektár erdő és legelő tulajdonosa, 355 tagot számlál, akiknek nagy része a faluban él. A közbirtokosság hosszú időn át az erdélyi falvak gazdasági életének legfontosabb intézménye volt. Székelyföldön fontos szerepet töltött be az erdő- és legelőgazdálkodás megszervezésében, a falu mindennapi életében. A közbirtokossági vagyonnak nemes hivatása volt: közösségi kiadásokat vállalt magára, iskolákat, kultúrotthonokat, utakat és más közhasznú építkezést pénzelt, továbbá a közbirtokossági jövedelemből segítette a megszorultakat, támogatta az árvákat, a nagycsaládosokat. Így a vagyonszövetség révén ébren tartották a tagok között az együvé tartozás érzését. Az a gondosság és jogérzés, amellyel eleink a békességes és nyugalmas élet feltételeit igyekeztek megvalósítani, kötelez. Az újra megalakult homoródkarácsonyfalvi közbirtokosság tagjai minden évben lemondanak jövedelmük egy részéről az életminőséget javító közhasznú célok támogatása érdekében.

A fürdő felújítása az Ars Topia Alapítvány kezdeményezéséből történt a helyi és a Hargita Megyei Tanács, valamint több helyi és környékbeli vállalkozás anyagi és 177 személy támogatásával. A szervezésben és a kivitelezésben országnrészről vállalt a Dungó Kulturális Egyesület valamint az oklándi Aratás Reménysége Homoróddért Alapítvány.

Hisszük, hogy a Dungó-feredő felújításával Homoródkarácsonyfalva olyan értékmentő tevékenységet fejtett ki, valamint a fürdő közléstényként való működtetésével olyan értékmegőrző tevékenységet folytat, amilyenre csak egy önszerveződő, öntudatos és büszke közösség képes. A fürdő felújításával és a körülötte kialakított tér létrehozásával az is szándékunk volt, hogy pihenőhelyet nyújtsunk a kedves vendégnek és a vándornak, kit a természet szeretete csal erre a vidékre, olyan tájban, amely gyógyulást és felüdülést biztosít a fáradt testnek, a meggyötört léleknek. És hogy példát mutassunk, hogy okos elhatározással, erős akarat-tal, áldozatra kész lélekkel minden időkből lehet alkotni, a köz javát szolgálni. Az idő kikezdi az emberi alkotást, de a benne kifejezésre jutó gondolat örök életű a maga nevelő hatásában. Hisszük, hogy itt mindig csak tiszta hangok fog-nak megszólalni, amelyek hirdetik a szeretetet, a kölcsönös megértést és megbecsülést és az egymásrautaltságot.

Orbán Csaba

Húszfőnyi csapat szerveződött a munkák elvégzésére, amelyhez csatlakoztak a három szomszédos falu, Oklánd, Homoródmás és Karácsonyfalva fiataljai. A Dungó-feredő új helyét a patak jobb partján feltörő forrásoknál, egy bodzabokor tövében jelöltük ki Jánosi Csaba geológus segítségével. A közbirtokosság által rendelkezésre bocsá-tott, enyhén lejtős területen az esésvonalra merőleges íves vonalba rendeztük az építményeket. Az idén elkészültek a legfontosabbak, amelyek már lehetővé teszik a fürdő

használatát: a 2x3 méteres, másfél méter mély famedence, amely a sarkában elhelyezett lépcsővel és a vízben lévő padokkal egyszerre 4-6 ember számára biztosítja az egy-idejű fürdözést. A medencétől nem messze alakítottuk ki az ivókutat és az öltözőt. Az ivókutat fűz vesszőkből hajlított galamb takarja a lejtő felől. A medence mellett egy általunk emelt kis dombocskára karácsonyfát ültettünk, megidézve a falu nevét. A terület legszebb kilátású pontjára került a 4 méter átlójú, hatszög alaprajzú, királyfás filagória. A domb alján, a fürdőtelek sarkán, a patakhoz közel kapott helyet a budi. Az egész területet bekerítettük faoszlopok által tartott pallókkal. A kerítés kapuja is fűz vesszőkből készült. Az utolsó napon ünnepség keretében avattuk fel az épületeket. Volt lakoma, beszédek hangzottak el, ajándékok cseréltek gazdát, táncoltunk. Sokan voltak ott a faluból, akik aktív módon, ki mivel tudott, résztvettek az építésben.

Jövőre folytatni szeretnénk a munkát, befejezni, kicsino-sítani azt, ami már elkészült és megépíteni, ami még hátra van. Ilyenek az objektumokat összekötő pallóutak, a falusiak kérésére készülő melegített feredő, a dagonyázó iszapfürdő, a tűzrakóhely, szemetesek, padok. A fürdőépítéssel remé-nyeink szerint összefűzöttük a kicsi falu közösségét, s lépéselőnyhöz juttattuk őket a jövőre – Románia Európai Unióhoz való csatlakozása után – kezdődő új korszakban, ahol Erdély turisztikai kincsei megélhetést és vállalkozási lehetőséget fognak nyújtani sokaknak. Az így kialakuló munkaalkalmak a falu megmaradásához, hagyományaik továbbéléséhez biztosítanak majd talajt.

Gyurkó Ádám (építész)

SZÉKELYFÖLDI FÜRDŐ- ÉS KÖZÖSSÉGÉPÍTŐ KALÁKÁK 2001 – 2006

